

Skötsel- och kostnadseffektiva mark- och växtmaterial för bostadsnära miljöer

– Ett gestaltungsprogram för Skanörsgårdens
utemiljö

*Care- and cost-effective soil- and plant-materials for residential
environments*

- A design program for Skanörsgården's outdoor environment

Ludvig Welander

Självständigt arbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Landskapsingenjörsprogrammet

Alnarp 2021

Skötsel- och kostnadseffektiva mark och växtmaterial för bostadsnära miljöer

- Ett gestaltungsförslag för Skanörsgårdens utemiljö

Care- and cost-effective soil- and plant-material for residential environments

- A design program for Skanörsgården´s outdoor environment

Ludvig Welander

Handledare: Linn Osvalder, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0841

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Examen: Landskapsingenjör

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2021

Omslagsbild: Maria Welander

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: kostnadseffektivitet, dyrt, billigt, skötsel, miljonprogrammet, bostadsgårdar, Skanörsgården, projekteringslösningar, markmaterial, växtmaterial

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

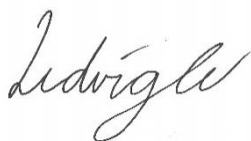
Under landskapsingenjörsutbildningen undervisas det ständigt om smarta material och växtval. Det föreläses om hur skötseln av grönytor går till, vad det kostar och hur man kan effektivisera skötseln genom olika smarta lösningar i gestaltningsskedet. Trots detta sker aldrig något större fokus på just kostnadseffektiva mark- och växtmaterial utan kreativiteten har fått stå i fokus och diskussionen kring olika materials kostnader har kommit i andra hand. Ändå så poängteras det ständigt om hur pengar alltid spelar den betydande rollen. Därför väcktes ett intresse och nyfikenhet kring just utformningar där kostnadseffektivitet stod i fokus som i sin tur har lett fram till detta arbete.

Jag vill rikta mitt varmaste tack till Ulrika Nordeborg som har varit min kontaktperson från Skanörsgårdens trädgårdsgrupp under hela mitt arbete. Om inte du hade skrivit till SLU om förfrågan kring ett examensarbete för just ert bostadsområde hade detta arbete aldrig varit möjligt. Tack för all hjälp, alla samtal och alla trevliga möten.

Tack till min handledare Linn Osvalder för all din hjälp och glada humör under hela arbetet. Tack för din fina positiva feedback, din vägledning samt de kvalitativa handledningstillfällena trots distans. Du har varit guld värd och gjort att skrivandet har rullat på enkelt trots att hösten genomsträvs av det hemska coronaviruset.

Till sist ett stort tack till nära vänner och familj som har stöttat mig, funnits där när jag känt mig ensam i mitt skrivande samt har inspirerat mig längs med arbetets gång.

/Ludvig Welanders

SAMMANFATTNING

Studien har gjorts i syfte att tillgodose de boende i miljonprogramsområdet Skanörsgården med trivsamma utemiljöer för sociala möten, detta genom framtagandet av ett gestaltningsprogram. Programmet ska hjälpa den ekonomiska föreningen att sköta och höja utemiljöstandarden på ett kostnadseffektivt sätt. Då ett mycket fåtal studier har gjorts kring ämnet kostnadseffektiva mark- och växtmaterial sågs ett behov och därför inriktar sig denna studie på just detta.

Målet med gestaltningsprogrammet är att binda ihop hela området med val av växter, material och formspråk. Utformningen är anpassad till begränsade skötsel- och anläggningskostnader.

Litteraturstudien ger svar på vilka aspekter som är viktiga att tänka på vid val av växter och markmaterial för att uppnå ekonomiskt hållbara utemiljöer. Studien tar även upp aspekter kring kostnadsfrågor och vad som kan ses som en kostnadseffektiv lösning. Detta i kombination med en fallstudie för att på djupet studera Skanörsgårdens ekonomiska föreningens gemensamma utemiljöer. Ett flertal platsanalyser av referensplatser ger inspiration till hur utemiljöer kan skapa naturliga möten och öka identiteten hos ett område.

Detta arbete har resulterat i ett gestaltningsprogram som kan ses som ett första steg i en större förändring och upprustning av Skanörsgårdens utemiljöer. Studien visar att genom val av rätt växter för den specifika platsen och situationen samt smarta projekteringslösningar med väl valda markmaterial kan kostnads- och skötseffektiva bostadsnära miljöer möjliggöras.

ABSTRACT

This study has been done with the aim of satisfying the residents in the Million Programme area of Skanörsgården with pleasant outdoor environments for social meetings, this through the development of a design program. The program will help the economic association to manage and raise the outdoor environment standard in a cost-effective way. As very few studies have been done on the subject of cost-effective ground and plant materials, a need was detected and therefore this study addresses just that.

The goal of the design program is to connect the entire area with a selection of plants, materials and design choices. The design is customized to limit maintenance and construction costs.

The study of literature adds answers to which aspects that are important to consider when choosing plants and ground materials in order to achieve economically sustainable outdoor environments. The study also addresses aspects of cost related questions and what can be seen as a cost-effective solution. This in combination with a case study that in depth studies the outdoor environments of Skanörsgården's economic association. Several analyzes of reference sites provide inspiration for how outdoor environments can create natural encounters between people and increase the identity of an area.

This study has resulted in a design program that can be seen as a first step in a considerable change and refurbishment of Skanörsgården's outdoor environments. The study shows that by choosing the right plants for the specific location and situation, as well as smart design solutions with well-chosen ground materials, cost and care-efficient environments close to the home can be made possible.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
ABSTRACT	7
1. INLEDNING	9
1.1. BAKGRUND	9
1.2. SYFTE OCH MÅL	11
1.3. FRÅGESTÄLLNINGAR	11
1.4. METOD	12
1.5. AVGRÄNSNINGAR	13
2. RÄTT VÄXT PÅ RÄTT PLATS	14
2.1. RÄTT VÄXTER FÖR SKANÖRSGÅRDEN	15
3. FÖRVALTNING AV UTEMILJÖN	20
4. KOSTNADSEFFEKTIVA MARKMATERIAL	22
4.1. NATURSTEN	23
4.2. GRUS OCH SINGEL	24
4.3. BETONG	25
4.4. ASFALT	26
5. FALLSTUDIE SKANÖRSGÅRDEN	27
5.1. HELHETSINTRYCK AV PLATSEN	27
5.2. PLATSENS VÄXTLIGHET	28
5.3. PLATSENS HÅRDA MATERIAL	29
6. REFERENSPLATSER	30
6.1. DJINGIS KHAN	30
6.2. LINERO	32
6.3. NORRA FÄLADEN	33
6.4. SAMMANFATTNING OCH ANALYS AV REFERENSPLATSER	35
7. GESTALTNINGSPROGRAM	37
8. DISKUSSION	51
9. SLUTSATS	54
KÄLLFÖRTECKNING	55
BILAGOR	57

1. INLEDNING

1.1. BAKGRUND

1.1.1. MILJONPROGRAMMETS EFFEKT PÅ BOSTADSMILJÖN

Miljonprogrammet är namnet på den bostadspolitik och de byggnationer som skedde av subventionerade bostäder mellan åren 1965–1975. Det byggdes i Sverige drygt 476 000 småhus, nära 920 000 flerbostadshus. Tillsammans utger dessa drygt 1,4 miljoner bostäder det vi idag kallar för miljonprogrammet. När det yttras om miljonprogrammet i medier framförs oftast en dyster bild av höga monotona höghus i betong vid problemområden. Men när helheten bakom miljonprogrammet presenteras blir bilden en helt annan (Johansson 2012).

Nya bostadsområden hade möjligheten att bebyggas på odlingsmarker och tidigare svårbebyggda miljöer som klippor, kustremsor och förtättningsområden inne i städerna. På grund av lättheten att få förmånliga statliga lån under den här tiden byggdes ofta flertalet bostäder i samma byggsystem. Rationellt byggande gjorde att projekten växte och utformningen på områdena standardiserades. Biltrafiken ökade under dessa miljonprogramsåren vilket gjorde att det sågs som en nödvändighet att separera biltrafik från boendemiljöer med lekande barnen, cyklisterna och de gående. Områdena planerades därför på ett helt annat sätt, med bilfria zoner mellan husen som sedan mynnar ut i stora asfalterade parkeringsytor. Oftast är det dessa stora parkeringsytor som möter boende och besökande när boendemiljön beträds (Johansson 2012).

Miljonprogrammets områden är idag runt 50 år gamla och flertalet börjar nå sin tekniska livslängd om inte en upprustning sker av exempelvis stambyten, ventilation, fönster, balkonger, fasader och utemiljön. Behoven ser olika ut från område till område och från gård till gård. De olika byggtekniker som använts och vilket underhåll som man tidigare har gjort gör att behoven varierar (Boverket 2020).

Nya tankar har uppdagats kring miljonprogramsområdena där förnyelse och restaurering av utemiljön är en central del för att områdena ska fortsätta att existera. Mer och mer fokus läggs på människors välmående och mål sätts upp för att skapa

kvalitativa utemiljöer. Genom att frångå den grå gestaltning som miljonprogrammet kännetecknas vid och istället succesivt anlägga blågröna lösningar för dagvattenhantering samt växter skapas ett säkert och trevligt samhälle idag, samtidigt som anpassningar görs för en oviss framtid (Johansson 2012).

1.1.2. BOSTADSOMRÅDET SKANÖRSGÅRDEN

Ett av bostadsområdena som byggdes under miljonprogrammets tid var Skanörsgården (se figur 1) beläget i den nordligaste delen av Skanör. Bostadsområdet byggdes i slutet av 60-talet med direkt anslutning till Knösens naturreservat med dess flacka och vindpinade betesmarker. Inom bostadsområdet finns 40 stycken radhus i två plan och 72 stycken atriumhus i ett plan, alla med sammanhållen gestaltning i rött tegel samt svartbruna träpaneler. Längs med områdets östra del sträcker sig en lång och bred parkeringslänga för boende och besökare. Inne i området finns två stycken större parkeringsytor med omkringsliggande garage för de boende. I övrigt finns där tio stycken allmänna öppna gräsytor och mellan husen slingrar sig smala vägar för gående, cyklar samt utryckningsfordon.

Figur 1: Karta över Skanörsgården

Detta bostadsområde genomsyras av miljonprogrammets ideal med enkla samt rationella lösningar för hus, vägar och gemensamhetsytor. Genom kontakt med trädgårdsgruppen i den ekonomiska föreningen har problematiken med de gemensamma grönytorna lyfts fram. I dagsläget finns ingen sammanhållen gestaltning för utemiljön och tidigare anlagda planteringar på de allmänna grönytorna har tagits bort eller låtits växa fritt utan urgallring eller beskärning för att minska kostnaden för skötsel. Andra allmänna ytor som vägar, parkeringar, bommar och staket har inte genomgått något nämnvärt underhåll sedan de anlades för ca 50 år sedan vilket har lett till att hela området kan upplevas förfallet.

Den ekonomiska föreningen har en begränsad budget för underhållet av de gemensamma ytorna. Önskemålet om en kostnadseffektiv och sammanhållande gestaltungsplan för hela områdets utemiljö är stark.

SBU (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering 1996) förklarar kostnadseffektivitet som ett mått på hur mycket resurser som krävs för att nå ett visst mål. Att någonting är dyrt innebär inte att något kostar mer, utan att de som köper något får mindre för pengarna (Andersson 2010).

1.2. SYFTE OCH MÅL

Syftet med arbetet är att tillgodose de boende i bostadsområdet Skanörsgården med trivsamma utemiljöer för möten som för den ekonomiska föreningen är lätta att sköta. Vidare är syftet att undersöka hur det kan skapas mötesplatser och lösningar för att höja utemiljöstandarden på ett kostnadseffektivt sätt.

Målet är ett gestaltningsprogram för Skanörsgårdens gemensamma grönytor som binder ihop hela området med val av växter, material och formspråk. Målet med förslaget är att skapa utemiljöer som ska fungera som mötesplatser för de boende i området. En viktig huvudaspekt i gestaltningsprogrammet är att utformningen ska anpassas till begränsade skötsel- och anläggningskostnader.

1.3. FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vilka aspekter är viktiga att tänka på vid val av växter för att skapa planteringar med låga skötselkostnader?
- Vilka aspekter är viktiga att tänka på vid val av markmaterial för att uppnå ekonomiskt, estetiskt och skötselmässigt hållbara utemiljöer?
- Hur kan ett gestaltningsprogram för Skanörsgården utformas för att skapa naturliga mötesplatser för de boende, öka identiteten i området och samtidigt inte avsevärt öka föreningens kostnader för skötsel av utemiljön genom växt- och materialval?

1.4. METOD

1.4.1. LITTERATURSTUDIER

Arbetet baseras på tryckta källor för att få svar på vilka växter som kan lämpa sig för att skapa planteringar med låga skötselåtgärder, samt vilka markmaterial som lämpar sig att använda för att uppnå ekonomiskt hållbara utemiljöer. Litteraturen kring markmaterial ur ett ekonomiskt perspektiv har varit svårt att hitta och därför har branschdokument använts som komplement till tryckt litteratur.

1.4.2. FALLSTUDIE

En fallstudie har utförts för att på djupet studera Skanörsgårdens ekonomiska förenings gemensamma utemiljöer. Under arbetet hölls kontakt med trädgårdsgruppen i bostadsområdet via mail, platsmöten och telefon. Andra miljöer där det finns eller har funnits behov av upprustning av utemiljön undersöktes som referenser. Genom analyser av referensmiljöerna drogs slutsatser kring hur utemiljön kan skapa naturliga möten, öka identiteten hos ett område samtidigt som kostnaderna för skötsel av utemiljön hålls nere.

INTERVJUER OCH KONTAKT MED TRÄDGÅRDSGRUPPEN

Intervjuer på plats och mailkontakt med trädgårdsgruppen skedde frekvent under arbetets gång för att få information om problematik i området, deras arbete, ekonomiska förutsättningar samt deras önskemål och tankar kring utformandet av ett gestaltungsprogram. Det bidrog även till information kring hur och i vilken utsträckning grönytor i området används idag.

MÖTE MED SKANÖRS KOMMUN

Ett möte hölls med kommunens biträdande stadsträdgårdsmästare samt två representanter från Skanörsgårdens trädgårdsgrupp den 11 november 2020. Trädgårdsgruppen framförde sina förslag till förbättringar och åtgärder hos omkringsliggande grönområden, parkeringsytor, lekplatser och de asfalterade vägarna som ägs samt sköts av kommunen. Kommunenens biträdande trädgårdsmästare tog åt sig de förslag som nämndes och skulle se över möjliga åtgärder och därefter informera trädgårdsgruppen vilka åtgärder som var möjliga för kommunen att genomföra. Information från mötet har vid gestaltungsprogrammets utformning tagits i beaktande för att ge ett gemensamt och sammanhängande uttryck genom alla områdets olika delar. (Se bilaga 1)

FRÅGEFORMULÄR

Ett frågeformulär med åtta frågor skickades till trädgårdsgruppens sex medlemmar för att få en övergripande förståelse över trädgårdsgruppens tankar och åsikter kring deras utemiljöer. Informationen som frågeformuläret gav användes vid

utformningen av gestaltningsprogrammet för att tillgodose de boende med önskvärda utemiljöer som passar deras behov. (Se bilaga 2.)

PLATSANALYSER

För att skapa en fullständig bild över Skanörsgårdens bostadsområde utfördes besök på platsen där analyser genomfördes över områdets nuvarande utformning, växtkomposition, utrustning och materialanvändning.

Platsanalyser av referensplatser gjordes för att få inspiration till hur utemiljön kan skapa naturliga möten, öka identiteten hos ett område samtidigt som kostnaderna för skötsel av utemiljön hålls nere. Upptäckterna som gjordes utifrån analyserna har bidragit till utformningen av gestaltningsprogrammet för Skanörsgården.

1.5. AVGRÄNSNINGAR

För att på begränsad tid kunna göra ett arbete som ger svar på frågeställningarna som därefter leder fram till ett gestaltningsprogram för Skanörsgården var följande avgränsningar nödvändiga. Arbetet syftar inte till att ge färdiga bygghandlingar med exakta beräkningar av kostnader för anläggning och skötsel. Gestaltningsprogrammet gäller endast Skanörsgårdens ekonomiska förenings gemensamma ytor.

Parkeringsytor, intilliggande lekplats och omkringliggande ytor, bland annat entrén till området kommer inte tas med då dessa ägs och förvaltas av kommunen. Arbetet syftar inte till att ta fram skötsel- eller förvaltningsplaner utan endast till att lyfta fram skötselns betydelse under projekteringsskedet samt ge riktlinjer för hur skötseln kan hanteras.

2. RÄTT VÄXT PÅ RÄTT PLATS

I denna del kommer vikten av att välja rätt växt för en specifik plats lyftas fram. Hur prioriteringen av växters egenskaper bör göras och hur smarta växtval kan leda till minskade åtgärder och kostnader.

Boken *Träd i urbana landskap* skriven av Henrik Sjöman och Johan Slagstedt (2015) beskriver en grundregel vid planering och projektering av grönmiljöer som lyder att alltid välja rätt växt för den specifika platsen och situationen. De menar att om valet av rätt växter för platsen, samt rätt markförutsättningar uppnås kan uppemot 80 procent av skötsel och underhåll undvikas. Sjöman och Slagstedt (2015) berättar vidare att termen ståndortsanpassad växtanvändning ofta används i litteratur vid val av växter för de markförhållanden som råder på en plats men att faktorer som temperatur, vind, solljus, föroreningar och slitage också är viktiga faktorer för att en växt ska trivas.

Ofta prioriteras växter med estetiska värden så som vacker blomning, ljuvliga höstfärger eller ståtligt växtsätt och därefter försöks anpassningar av mark och andra förhållanden göras för att växten ska trivas, vilket ofta leder till stora kostnader. Sjöman och Slagstedt (2015) anser att en annan prioriteringsordning bör gälla där växternas hårdighet, friskhet och tolerans för växtplatsen bör vara det primära och det sekundära bör vara dess funktion, kostnader, skötsel och växtsätt. Växternas estetiska och sociala kvalitéer står oftast till grund för varför växter vill planteras men oavsett vilken växt som väljs kommer en vacker växt på fel plats inte att vara, eller förbli vacker. Hur väl en växt klarar av den tilltänkta växtplatsen måste därför beaktas vid val av växter för att uppnå vackra och sociala kvalitéer.

Sjöman och Slagstedt (2015) menar även att naturen bör vara en förebild vid val av växter då varje växt har egna förmågor, egenskaper och strategier för att hantera naturliga platsers unika ståndortsförhållanden, konkurrens samt olika stadier av en vegetations utveckling. En växts naturliga växtplats kan ge en bra indikation på var den växten kan och bör användas för att vara konkurrenskraftig såväl som trivas. Författarna skriver vidare hur växter är ett föränderligt och levande material till skillnad från sten och betong, att växter lever, växer och förändras över mycket lång tid. Det bör tas i beaktan vid val av vegetation och begreppet succession bör ha en betydande roll vid val av artsammansättning. Sjöman och Slagstedt (2015) förklarar begreppet succession förenklat som: *"förändring av artfördelning ur ett tredimensionellt perspektiv på en plats över tid"* (Sjöman & Slagstedt 2015:59). Alltså bör man vid val av växter fundera på hur växtsammansättningen kommer förändras över tiden. En växt i en plantering som är liten och menlös vid etablering kan efter ett antal år vara det som ger hela planteringen dess identitet (Sjöman & Slagstedt 2015).

Sverige är klimatmässigt indelat i åtta stycken växtzoner, från zon ett till zon åtta där zon ett består av landets mildaste delar och zon åtta av landets mest svåra och kärva delar (Riksförbundet Svensk Trädgård 2020). Växternas hårdighet efter zonindelning bör också vara en väsentlig del vid val av växt för en specifik växtplats då en växt som bara är hårdig till zon tre inte bör användas i exempelvis zon fem (Sjöman & Slagstedt 2015).

2.1. RÄTT VÄXTER FÖR SKANÖRSGÅRDEN

Skanörsgårdens omkringliggande område är som tidigare nämnt flacka, vindpinade fäladsmarker med flertalet *Pinus sylvestris* (tall) samt *Betula pendula* (vårtbjörk). Jordarten är postglacial finsand och pH värdet är lågt då sanden inte innehåller kalk. Detta gör att det är svårt för flertalet växter att trivas i denna utsatta miljö (SGU 1974). Skanör befinner sig i växtzon ett (Riksförbundet Svensk Trädgård 2020). På Skanörsgårdens bostadsgårdar finns inget existerande trädskikt och heller inte några högre byggnader som ger växterna skugga, vilket gör att växterna exponeras för full sol större delen av året.

Som tidigare nämnts av Sjöman och Slagstedt (2015) är det inte bara jordens förhållanden utan även andra faktorer som påverkar växternas förmåga att trivas vilket gör att generella växtval för hela området är svårt att göra. En rad växter kommer lyftas fram efter studier av litteratur som behandlar liknande typsituationer som Skanörsgården, med ljusa lägen där markförhållandena är varierande eller begränsade. Utifrån dessa kommer ett urval användas vid gestaltungsprogrammet där växternas färg, höjd, form och växtsätt tas i beaktan för att skapa vackra, lättskötta och trevliga utemiljöer.

2.1.1. BUSKAR

Sjöman *et al.* (2018) nämner i en artikel som handlar om solitärbuskars mångfald och användning flertalet solitärbuskar i olika typsituationer. De utgår från en ”typbuske” för varje situation och där efter kommer en tabell med buskar som klarar av liknande förhållanden. Sjöman *et al.* (2018) nämner en av typsituationerna som ljust och exponerat läge med periodvis torra förhållanden, vilket liknar Skanörsgårdens situation.

Sjöman *et al.* (2018) utnämner *cotinus coggygria* 'Royal Purple' – rödbladi perukbuske, som typbuske för denna typsituation. Rödbladi perukbuske är en vacker solitärbuske som passar bra in i samplanteringar med dess karakteristiska röda blad samt spännande blom- och fruktställning (Sjöman *et al.* 2018).

Andra solitärbuskar Sjöman *et al.* (2018) nämner för denna typsituation är:

- *Buddleja davidii* – fjärilsbuske
- *Cytisus x praecox* – vårginst
- *Hippophaë rhamnoides* – havtorn
- *Juniperus communis* – en
- *Myrica pensylvanica* – amerikansk pors
- *Pinus mugo* var. *Mughus* – bergstall
- *Rosa glauca* – daggros
- *Viburnum lantan* – parkolvon

Sjöman *et al.* (2016) nämner flertalet låga marktäckande buskar i samma typsituationer som tidigare där *Rhus aromatica* 'Grow-Low' – doftsumak, är typbusken för ljusa lägen med varierande eller begränsade markförhållanden. Doftsumaken är inte den mest dekorativa busken men klarar av riktigt utmanande förhållanden och därför användbar i många olika svåra situationer (Sjöman *et al.* 2016).

Andra låga marktäckande buskar Sjöman *et al.* (2016) nämner för denna typsituation är:

- *Caryopteris x clandonensis* 'Heavenly Blue' – skäggbuske
- *Chamaecytisus purpureus* – rosenginst
- *Cytisus nigricans* 'Cyni' – svartginst
- *Juniperus communis* 'Green Carpet' – krypen
- *Potentilla fruticosa* 'Abbotswood' E – ölandstok
- *Pyracantha* 'Anatolia' – Eldtorn
- *Sorbaria grandiflora* 'Maia' E – liten rönnspirea
- *Stephanandra incisa* 'Crispa' – liten stefanandra

2.1.2. TRÄD

Sjöman & Slagstedt (2015) presenterar träd som kan tänkas fungera i hårdgjord stadsmiljö och full sol. Dessa träden utsätts för tuffa situationer där konstgjorda stadsmiljöer med torra förhållanden sätter trädens överlevnadsfärdigheter på prov. Dessa träd kan tänkas vara användbara på Skanörsgårdens utsatta utemiljöer.

Exempel på arter av träd av Sjöman och Slagstedt (2015) är följande:

- *Acer campestre* – naverlönn
- *Acer x zoeschense* – dansk lönn
- *Alnus cordata* – italiensk al
- *Cornus mas* – körsbärskornell
- *Crataegus x lavalleyi* – glanshagtorn
- *Crataegus x persimilis* – sylhagtorn
- *Elaeagnus angustifolia* – smalbladig silverbuske
- *Eucommia ulmoides* – kinesiskt gummiträd
- *Fraxinus ornus* – mannaask
- *Ginkgo biloba* – ginkgo
- *Gleditsia triacanthos* – korstörne
- *Koelreuteria paniculata* – kinesträd
- *Morus alba* – vitt mullbär
- *Paulownia tomentosa* – kejsarträd
- *Pinus heldreichii* – ormskinsstall
- *Pinus nigra* – svarttall
- *Platanus x hispanica* – hybridplatan
- *Platycladus orientalis* – orientalisk tuja
- *Prunus ceracifera* 'Nigra' – blodplommon
- *Prunus mahaleb* – vejksel
- *Prunus x eminens* 'Umbraculifera' – klotkörsbär
- *Pyrus calleryana* – kinapäron
- *Pyrus communis* – vanligt päron
- *Pyrus salicifolius* – silverpäron
- *Quercus cerris* – turkisk ek
- *Quercus frainetto* – ungersk ek
- *Quercus macranthera* – persisk ek
- *Quercus patraea* – bergek
- *Robinia pseudoacacia* – robinia
- *Sorbus aria* – vitoxel
- *Sorbus latifolia* – bergoxel
- *Sorbus torminalis* – tyskoxel
- *Sorbus x intermedia* – oxel
- *Sorbus x thuringiaca* 'Fastigiata' – rundoxel
- *Styphnolobium japonicum* – pagoträd
- *Ulmus* 'New Horizon' – hybridalm
- *Ulmus* 'Rebona' – hybridalm
- *Ulmus parvifolia* – kinesisk alm
- *Zelkova serrata* – zelkova

2.1.3. PERENNER

Skanörsgårdens jordart och utsatta läge gör att valet av perenner kräver förtänksamhet. Flertalet perenner har höga krav för att hålla sig fina och överleva. I Skanörsgårdens fall krävs lättskötta samt platseffektiva perenner för just sandiga jordar.

Wahlsteen och Sjöman (2009) skriver i sitt faktablad *Tåliga perenner för hårdgjorda stadsmiljöer* att genom val av torrmarksväxter kan det skapas långsiktiga och fungerande blomsterplanteringar på extrema växtplatser. De nämner flertalet perenner som lämpar sig just för jordar med grövre fraktioner som ren sand, miljöer som refuger eller dylikt där jorden är svagt sur eller neutral och har svårt att hålla vatten.

Elmberg (2019) skriver även hon om torktåliga växter och ger förslag på just perenner för torra miljöer. Tillsammans nämner Elmberg (2019), Wahlsteen & Sjöman (2009) dessa perenner för just torra och utsatta miljöer:

- *Achillea* – röllika
- *Allium aflatunense* – kirgislök
- *Allium christophii* – stäplök
- *Allium schoenoprasum* – gräslök
- *Anaphalis triplinervis* – ulleternell
- *Antennaria* – kafot
- *Antericum liliago* – stor sandlilja
- *Armeria maritima* – strandtrift
- *Artemisia* – malört
- *Bergenia* – bergenia
- *Calamintha nepeta* – stenkyndel
- *Centranthus* – pipört
- *Cerastium tomentosum* – silverarv
- *Cirsium acaule* – jordtistel
- *Corydalis* – nunneört
- *Dianthus arenarius* – sandnejlika
- *Dianthus deltoides* – backnejlika
- *Dictamnus albus* – moses buske
- *Echinops bannaticus* – blå bolltistel
- *Elymus hispidus* – trubbkvickrot
- *Eryngium* – martorn
- *Euphorbia* – törel
- *Festuca glauca* – blåsvingel
- *Geranium* – näva
- *Gypsophila paniculata* – brudslöja
- *Helianthemum nummularium* – solvända
- *Helictotrichon sempervirens* – silverhavre
- *Heuchera* – alunrot
- *Hieracium villosum* – ullfibla
- *Hylotelephium* - kärleksört
- *Inula ensifolia* – svärdkrissla
- *Iris germanica* – trädgårdsiris
- *Knautia* – grekvädd
- *Kniphofia uvaria* – fackellilja
- *Leymus* – stranddråge
- *Limonium platyphyllum* – silverrisp
- *Lychnis coronaria* – purpurklätt
- *Nepeta x faassenii* – kantnepeta
- *Oenothera macrocarpa* – storblommigt nattljus
- *Papaver* Orientale-gruppen – jättevalmo
- *Perovskia* – perovskia
- *Phalaris* – rörflen
- *Phedimus spurius* – kaukasiskt fetblad
- *Prunella grandiflora* – praktbrunört
- *Pulsatilla vulgaris* – backsippa
- *Salvia nemorosa* – stäppsalia
- *Salvia verticillate* – kranssalvia
- *Saxifraga urbium* – skuggbräka
- *Scabiosa caucasica* – höstvädd
- *Sempervivum* – taklök
- *Sesleria nitida* – glansälvväxing
- *Stachys byzantina* - lammöra
- *Stipa gigantea* – stort fjädergräs
- *Thymus serpyllum* – timjan
- *Verbascum olympicum* – jättekungsljus
- *Veronica ssp. incana* - silververonika
- *Yucca filamentosa* – palmlilja

2.1.4. GRÄS

Ignatieva (2017) berättar i sin handbok *alternativ till gräsmatta i Sverige från teori till praktik* att gräsytor delas in i de fyra olika typerna: prydnadsgräsmatta, konventionell gräsmatta, högt gräs och äng. De huvudsakliga skillnaderna mellan dessa olika gräsytor beskrivs som skillnaden hos gräsets höjd samt klippningsintensitet. Ignatieva (2017) berättar vidare att gräsets höjd gör att användningsområdena skiljer sig mellan de olika typerna där prydnadsgräsmatta används för dess estetiska värden, konventionella gräsmattor för dess aktiva användning för exempelvis lek och aktiviteter, högt gräs för dess biologiska värden och ängar för dess vackra blomning samt biologiska värden.

Gräsyttans syfte samt användningsområde bör stå i centrum. Utefter det väljs rätt fröblandning för de syften som vill uppnås samt utefter förhållandena på platsen så som sol, skugga och zon. Det finns otroligt många olika grässorter och kombinationer av grässorter i fröblandningar, det gäller alltså att välja rätt för just den tilltänkta platsen (Greenworks 2020).

Skanörsgårdens bostadsgårdars gräsytor används idag som konventionella gräsmattor. De föreslås försätta användas i det syftet då det lämpar sig bäst för den typ av aktivitet som efterfrågas på bostadsgårdarna. Gräsmattorna förväntas inte klippas i den grad som krävs för prydnadsgräsmattor. Omkringliggande gräsytor kring bostadsområdet består av högt gräs och äng. En fröblandning för torra sandiga jordar som nyttjas för konventionella gräsmattor bör användas för Skanörsgårdens bostadsgårdar.

3. FÖRVALTNING AV UTEMILJÖN

Vad finns det för värden i utemiljöer som är värda att förvalta? Hur ser synen kring förvaltningskostnader av utemiljöer ut och hur kan kostnaden för skötsel minskas? Detta kapitel syftar till att ge svar på dess frågor för att kunna ge lösningar för att inte avsevärt öka Skanörsgårdens kostnader för skötsel av utemiljön?

Svensk Markservice lyfter i sitt faktablad *Mark- och anläggningsskötsel* (2014) vikten av grönytors värde. De framlägger studier som påvisar att 61 procent av svenskar anser att gröna utemiljöer har störst påverkan på deras betalningsvilja vid köp av ny bostad. De visar även studier av Hoffman och Gruehn (2010) som kommit fram till att fastigheter som har vackra grönområden i närheten ökar i värde med upp till 30 procent. Svensk Markservice (2014) fortsätter att lyfta vikten av en bra boende miljö där de boende känner sig trygga. Ljusa miljöer, möjligheten att låsa om sig, städlat och säkert, öppet och vårdat, grönt och vackert är punkter som ger god förvaltningskvalitet och bör uppnås för att boendemiljön ska vara trivsamt.

Problematiken kring skötselåtgärder är dess kostnad där många bostadsrättsföreningar och hyresvärdar inte ser det förväntade värdet vid investering av grönyteskötsel. Haraldsson (2010) skriver i sitt examensarbete *Råd till en designer – för effektivare skötsel av gröna miljöer* under resultat att kostnader för en utemiljö kan delas in i två kategorier, skötselkostnader och investeringskostnader, där hon framför att det är lättare att få pengar till nyanläggning än till skötsel då anläggning har högre status. Vidare skriver hon att om kostnaden för skötselåtgärder tas upp redan vid anläggningstillfället är det lättare att få en högre summa för att bevara utemiljön enligt den tilltänkta utformningen. Haraldsson (2010) framför även vikten av att fastställa skötselmål för gestaltning av utemiljön då målen skapar stämning och karaktär till platsen. Målen kan se ut på olika sätt och därför även kräva olika skötselintensitet för att uppnås.

I Larssons faktablad (2010) om stadsdelsträdgårdar lyfts chansen att för planerare och förvaltare skapa möjligheter för medborgares kreativa förmågor och deltagande. Genom att utforma utemiljöer som gör det lättare för invånarna i området att delta och påverka deras utemiljöer, skapas ett större intresse och engagemang kring de gemensamma grönyterna. Larsson (2010) beskriver hur engagemanget och intresset för att hålla en utemiljö fin ökar när personer själva skapar sin utemiljö. Att skapa en social gemenskap kring grönytor ger ökat engagemang och enskilda personer identifierar sig med det som man tillsammans gett möjlighet till. Därför kan det vara en vinning ur ett förvaltningskostnadsperspektiv att engagera de boende i ett område för deras gemensamma grönytor (Larsson 2010).

Perssons *et al.* (2009) Skötselmanual för bostadsgårdar innehåller riktlinjer för skötsel, underhåll och kontroller för bostadsgårdarnas olika delar, exempelvis markutrustning, vattenanläggningar, rabatter, solitärväxter, buskage, häckar och gräsmattor. Skötselmanualen ger en bra anvisning i vilken utsträckning och hur olika skötselåtgärder bör genomföras för att uppnå en trivsamt boendemiljö. Vid läsning av skötselmanualen förstärks förståelsen kring i vilken utsträckning förvaltningen bör ske och vilken stor kostnad det kan leda fram till. Vid smarta utformningslösningar av utemiljön kan vissa åtgärder skippas eller minimeras och på så vis även skötselinsatsen och kostnaden för arbetet.

Haraldsson (2010) belyser problematiken kring vissa skötselinsatser och kommer med konkreta lösningar eller råd på hur dessa kan exkluderas med smarta lösningar vid utformningen av gröna miljöer. Ett exempel som tas upp är att anlägga exempelvis storgatsten runt gräsytan i samma nivå som gräsmattan, på så vis kan gräsklipparen köra på stenen och hela gräsmattan kan då klippas. Skötselinsatsen för trimning av gräsmattans kanter försvinner således. Liknande lösningar kommer att användas vid utformningen av gestaltungsprogrammet för att minimera kostnaderna för skötseln.

4. KOSTNADSEFFEKTIVA MARKMATERIAL

I denna del kommer olika syner kring kostnader, värden och vad som är dyrt lyftas fram som grund för val av markmaterial vid gestaltungsprogrammet. Efter det kommer funktioner, egenskaper, värden samt kostnader diskuteras för markmaterialen *natursten, grus och singel, betong* samt *asfalt*.

Vid varje anläggningsprojekt måste material väljas. Vid varje materialval strävas det efter att uppfylla mer eller mindre uttalade krav eller önskemål från beställare eller byggherre. Dessa kan gälla materialets egenskaper, nytta, värden och kvalitéer men även dess kostnader som praktiskt taget alltid måste tas hänsyn till. I regel medför högre kvalité även en ökad kostnad (Burström & Nilvér 2018).

Bensch & Fors (2011) lyfter i sin bok *Sten i detalj - utemiljö* fram aspekter kring konstruktioners värde i förhållande till dess kostnader. De menar att för att något ska vara motiverat måste dess totala nytta eller värde överstiga dess totala livscykelkostnad. Livscykelkostnaden motsvarar kostnaden för materialet, produktionen, transporten, monteringen samt underhållet under dess brukningstid. De uppmärksammar även problematiken som finns vid värdering av materialens olika parametrar som exempelvis estetik, hur värdet på vissa egenskaper ibland värderas högre än andra. Vid vissa projekt kan funktionen och livslängden hos materialet värderas högre än dess estetiska värden vilket gör att det är svårt att ett ge en generell definition på vad något är värt.

Andersson (2010) påstår i sin blogg om fokuserad värdeinvestering att något som är dyrt inte definieras av dess kostnad, utan relationen mellan kostnaden och de värden som fås av kostnaden. Med det menas att om någonting är dyrt så fås mindre för pengarna av det som anses vara värdefullt.

Vid beslut om en ny lösning bör genomföras behövs målet med åtgärden, hur stor förändring åtgärden gör samt åtgärdens kostnad förtydligas. Kostnaden kan då jämföras med andra åtgärder. Om en åtgärd ger samma värde eller nytta och är mindre kostsam än en annan kan denna ses som mer kostnadseffektiv (Finnveden 2018).

4.1. NATURSTEN

Naturstensmaterial finns i alla möjliga kulörer, former och bearbetningar. Förenklat finns det fyra olika naturstenstyper:

- Silikatsten (granitliknande stentyper)

Silikatstenar är uppbyggda av silikatmineral vilket gör att stenen är hård och ger god mekanisk och kemisk beständighet (Bensch & Fors 2011).

- Karbonatsten (kalksten/marmor)

Karbonatstenar är uppbyggda av karbonatmineraler och dessa stenar är mjukare och påverkas lätt av sur miljö. Karbonatstenar påverkas även av salt vid halkbekämpning vilket gör att de inte bör användas som markmaterial där halkbekämpning är nödvändigt (Bensch & Fors 2011).

- Skiffer

Skiffer likt silikatstenar består av silikatmineral och har god kemisk beständighet. Skiffer bryts efter dess naturliga klyvplan s.k. klov och skiljer sig därför från silikatstenar (Bensch & Fors 2011).

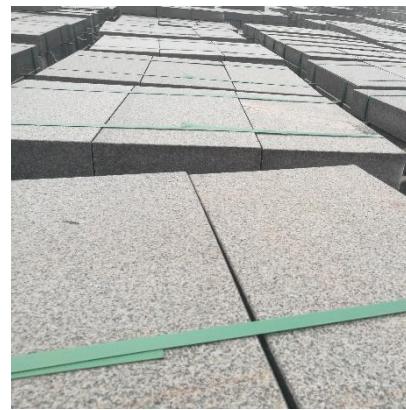
- Sandsten

Sandsten är sedimentär och består huvudsakligen av kvarts. Dess porositet och höga vattenabsorptionsförmåga gör att dess användning som markmaterial är begränsat (Bensch & Fors 2011).

Silikatstenars kemiska och mekaniska egenskaper gör att dessa är de mest använda vid beläggning av mark. Egenskaper som frostbeständighet, tryckhållfasthet, låg absorptionsförmåga samt dess nötningsbeständighet. Naturstensens särskiljning från andra material är dess struktur och färg vilket kan framhävas genom olika ytbehandlingar. Ytbehandlingar som slipning och polering framhäver stenens naturliga mineralstruktur och färg medans genom krysshamrande och flamning förändras både färgen och dess yta som då blir mer rå och skrovlig. Man kan även klyva vissa stentyper med goda klyvegenskaper och då kallas ytan för råkilad vilket ofta förekommer hos smågatsten (Zimmermann 2011).

Figur 2: Äldre smågatsten vid infart till kyrkogård i Malmö.

Figur 3: Nya stenhällar av natursten direkt från leverantör.

Priserna för natursten skiljer sig stort mellan stensort till stensort, däremot är det inte någon större skillnaden på priset mellan smågatsten (se figur 2) och stenhällar (se figur 3) av samma sort räknat per kvm. Den stora skillnaden i kostnad ligger oftast i detaljerna hos det enskilda projektet. Ska smågatsten läggas i ett speciellt mönster tar det oftast längre tid än att lägga raka linjer med stenhällar (Stenbolaget 2020).

I SSF:s (Sveriges stenindustriförbunds) handbok om natursten (2020) står det att anläggningsarbetskostnaden är oberoende av vilket stenmaterial som anläggs men står ändå för en betydande del av den totala kostnaden. Därför bör det tänkas efter i vilken utsträckning läggning av natursten sker. De skriver vidare att kostnaden för skötsel av natursten är låg och skötselinsatserna görs med enkla och billiga metoder.

4.2. GRUS OCH SINGEL

Naturgrusprodukter för gångar och infarter kallas ofta med andra ord för singel (se figur 4). Naturgrus och singel används framförallt för dess utseende, mjukhet och långa livslängd och kan ses på gårdsplaner samt gångstigar. Under materialets hela livslängd, det vill säga från brytning till användning, används mycket lite energi vilket gör det till ett miljövänligt alternativ (NCC 2020).

Däremot är naturgrus en ändlig resurs och tas från åsar och isälvsavlagringar. Dessa platser har stor betydelse som dricksvattenresurs och hjälper till att rena ytvattnet. För att säkerställa att Sveriges miljömål om grundvatten av god kvalitet följs har användningen av naturgrus minimerats och istället används nu återvunnet material, krossberg och morän (Boverket 2020a).

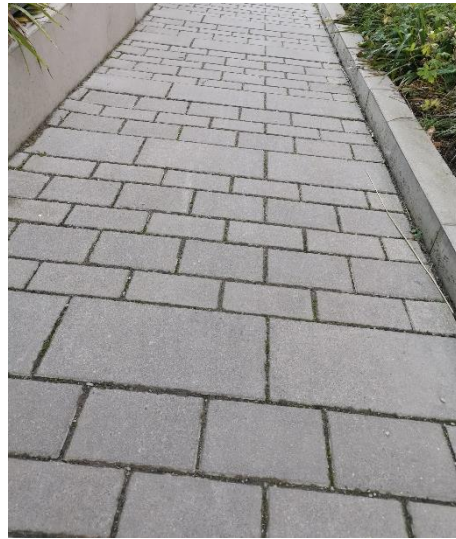
Figur 4: Välskött yta med singel i Malmö.

Grus- och singelytors slitage beror på trafik- och klimatfaktorer samt val av material och dräneringsmöjligheter som skiljer sig från plats till plats. Vid kombination av dessa faktorer sker uppkomsten av damm, löst grus, pothål, spårbildning, frostsador och övriga deformationer. Beroende på i vilken utsträckning faktorerna existerar på en plats krävs olika underhåll (Alzubaidi 2002).

Enligt Johansson (2007) ses grus och singel som ett förbrukningsmaterial då det skrapas bort, trycks ner och följer med folks skor. Det förutsätts därför att användningen av grus sker där påfyllning kan ske i efterhand. Johansson (2017) skriver även att utan skötsel och med fortsatt slitage kommer grusytan inte förbli en grusyta. Därför ligger den stora kostnaden i skötseln av ytorna och inte hos kostnaden för materialet.

4.3. BETONG

Betong är ett material som består av olika fraktioner av bergmaterial i form av ballast (grus, sand och sten), cementpasta (cement och vatten) samt tillsatsmedel som exempelvis olika färgämnen eller retarder (Burström & Nilvér 2018). Möjligheten att forma och variera betong på ett kontrollerbart sätt, likt glas och stål samt dess höga tryckhållfasthet gör det till en av de grundläggande moderna materialen och används i alla former av konstruktioner (Zimmermann 2011).

Figur 5: Marksten i olika storlekar i tvärsgående riktning.

Betong som markmaterial kan ha många olika utformningar. Det kan både vara betong i form av plattor (se figur 5) med fogar emellan men även platsgjuten betong med olika slags armering. Förhållandet mellan betongstenens längd dividerat med dess tjocklek avgör om betongstenen klassas som marksten eller platta. Om förhållandet är större än fyra definieras produkten som platta och är den mindre klassas den som marksten (S:T Eriks AB u.å.). Platsgjuten betong innebär att en färsk betong i flytande form körs ut från företaget som levererar betongen till anläggningsplatsen där den med hjälp av en betongpump pumpas ut i en form där betongen över tid stelnar (Svensk Betong 2020). Den platsgjutna betongen kännetecknas av dess stora bärförmåga, höga slitage tolerans, långa livslängd, minimala underhåll samt dess estetiska möjligheter (Andersson 2002). Armering, vanligtvis i stål görs i den platsgjutna betongen för att ta upp de dragspänningar som uppstår men även fiberbetong kan användas när armering krävs i tunna konstruktioner (Johansson 2007).

Platsgjutna betongytors investeringskostnader för materialet, produktionen och leveransen är traditionellt dyrare än likvärdiga beläggningar som exempelvis asfalt men beräknas ha längre livslängd och kräver inte samma underhåll (Andersson 2002). Vidläggning av marksten eller plattor i betong är leverans och anläggningskostnaderna likvärdiga kostnaderna för läggning av natursten av samma dimensioner. Själva materialkostnaden för en betongvara är där emot hälften av kostnaden för en äkta naturstensprodukt (Flisby AB 2013).

4.4. ASFALT

Ordet *asfalt* används oftast som en förkortning för asfaltbetong som består av ett bindemedlet bitumen samt krossat stenmaterial. Bitumen utvinns från destillerad lämplig råolja och processas sedan för att optimeras till dess användning. Bitumens hydrofobiska, bindande och termoplastiska egenskaper ger asfalten dess unika karaktärsdrag. Asfalt används framförallt som material för vägar där en flytande massa på mellan 130-250°C hålls ut och plattas sedan till med hjälp av en ångvält. Tack vara att asfalten är rörlig och går att hålla ut kan stora ytor asfalteras samtidigt och då kan sömmar undvikas vilket ger en stor sammanhängande yta (se figur 6) (Zimmermann 2011).

Figur 6: En sammanhängande asfalterad gång på en kyrkogård i centrala Malmö.

Asfalt är ett material som ändrar karaktär över tid där den nyanlagda asfalten är slät, svart och glänsande. Efter tid så slits ytskiktet bort och ballastens färg får en framträdande roll. Röda och vita ballastsorter syns extra väl och detta bör tas i åtanke vid beställning av asfalt då färgen på ballasten ger en dominerande karaktär under asfaltens livslängd (Johansson 2007).

Svevia (u.å) som är en av Sveriges största företag inom asfalt beskriver på sin hemsida att asfalt slits och ändrar karaktär och färg i takt med dess åldrande. Asfalten förlorar sin flexibilitet, blir sprödare och går lättare sönder vilket gör att den mjuka och släta asfalten får sprickor och hål som måste lagas. Lagning är smidig men resulterar i att ny asfalt fyller i hålen vilket har en annan kulör och utseende som i längden kan se osammanhängande ut (Svevia u.å).

Anläggningskostnaderna för en asfaltsyta är ungefär hälften av kostnaden för en betongyta vid läggning av platsgjuten betong. Reparationer är billigare och enklare för asfalt men beräknas också vara fler då asfaltsytor spricker lättare än betongytor (Silfwerbrand 2019).

5. FALLSTUDIE SKANÖRSGÅRDEN

En träff med representant från trädgårdsgruppen skedde och därefter hölls ett möte med kommunens biträdande stadsträdgårdsmästare där anteckningar hölls (se bilaga 2). På egen hand utfördes slutligen en analys av Skanörsgården. Trädgårdsgruppen gav en platsbeskrivning av den ekonomiska föreningens bostadsområde med kompletterande situationsplan och bilder (se bilaga 3). Utifrån denna platsbeskrivning analyserades platsernas utformning, växtval samt helhetsintryck. Det som observerades och iaktogs kommer nu att presenteras.

5.1. HELHETSINTRYCK AV PLATSEN

Skanörsgården uttrycker verkligen miljonprogrammets normer och ideal med dess rationella byggnationer där flertalet bostäder byggdes i samma byggsystem. Även de små gång- och cykelvägarna som sedan mynnar ut i stora parkeringsytor för att separera biltrafiken från boendemiljön är typiska från den tid då området anlades.

Underhållet på utemiljöerna i området har varit bristfällig och gjort att helhetsintrycket sjunker. Buskage är övervuxna, gräsytor stora och innehållslösa, asfalterade vägar tärda samt bommar, lyktstolpar och staket sneda, slitna och kräver upprustning.

Medelåldern i området är hög med bara ett fåtal barnfamiljer. Det tros dock finnas intresse från nya barnfamiljer att flytta till området och medelåldern väntas framöver sjunka. Frånvaron av sitt- och viloplatser på de gemensamma ytorna förvånar en med tanke på de boendes höga ålder. Även frånvaron av grillplatser, mötesplatser och lekmiljöer för barn samt barnbarn är förundransvärt. Avsaknaden av denna typ av utemiljöer tros vara anledningen till att de gemensamma gårdarna inte används i dagsläget.

Bostädernas entréer består av 30 cm tomtyta utanför fasaden som de boende själva äger och förvaltar. Utformningen på dessa är osammanhängande och ger ett spretigt intryck. Även de boendes trädgårdar känns osammanhängande då de alla sitter tätt ihop med olika val av staket ut mot gång- och cykelvägarna vilket inte ger någon enhetlighet.

5.2. PLATSENS VÄXTLIGHET

Som tidigare nämnt visar SGUs jordartskarta (1974) att jordarten på platsen är postglacial finsand vilket även kan antas utefter vilka växter som trivs på platsen. Många växter har planterats under åren efter anläggningstillfället vilket syns på åldersvariationen men även på valen av de växter som finns på de gemensamma grönyterna. Växtvalen verkar inte ha gjorts med växternas naturliga ståndort i åtanke utan istället har det planterats växter som tyckts vara fina. Detta har medfört att vissa växter trivs väldigt väl och att andra kämpar för sin överlevnad. Här under kommer exempel på växter som ses trivas på platsen i dagsläget:

- *Acacia* – akacia
- *Alcea rosea* – stockros
- *Betula pendula* – vartbjörk
- *Betula papyrifera* – pappersbjörk
- *Buddleja davidii* – fjärilsbuske
- *Euonymus fortunei* – klätterbenved
- *Forsythia x intermedia* – forsythia
- *Hedera helix* – murgröna
- *Juniperus* – enbuske
- *Kolkwitzia amabilis* – paradisbuske (se figur 7)
- *Lavendula angustifolia* – lavendel
- *Ligustrum vulgare* – liguster
- *Philadelphus* – schersmin
- *Pinus sylvestris* – tall
- *Potentilla fruticosa* – ölandstok
- *Prunus lauro cerasus* – lagerhägg
- *Rosa canina* – stenros (se figur 9)
- *Salix* – pil
- *Symphoricarpos* – snöbär (se figur 8)
- *Syringa vulgaris* – syren
- *Taxus baccata* – idegran

Växtligheten på de gemensamma grönyterna består till största del av välklippt gräs med fåtalet buskage och träd. Vissa grönytor känns grönare och lummiga tack vare större träd som *Acacia* som trivs bra på platsen. Den totala mängden yta som täcks av gräs är påtaglig i jämförelse med annan vegetation.

Figur 7: En välväxt paradisbuske som trivs väl på platsen

Figur 8: Ett väl utbredd snöbär på en av bostadsgårdarna.

Figur 9: En stenros som trots sin svåra växtplats är välvuxen och ger vacker blomning vid säsong.

5.3. PLATSENS HÅRDA MATERIAL

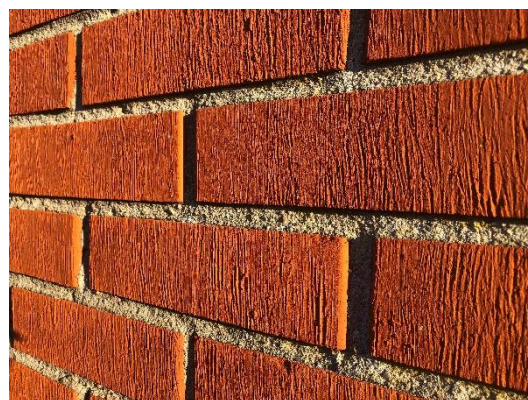
Områdets markmaterial består enbart av asfalt på samtliga parkeringsytor, bilvägar och andra småvägar. Asfalten är reparerad flertalet gånger vilket syns genom att asfalten skiftar i kulör på grund av dess lagningar samt föränderliga ballastkulör i dess asfaltsrecept. Varje bostad har 30 cm tomtyta vid entrén som de boende själva förvaltar. Markmaterialen här skiftar från bostad till bostad men alla avslutas med en avfasad betongkant intill asfaltsytorna (se figur 10).

I övrigt så består alla fasader av ett klart orange tegel med ljusa fogar (se figur 11) samt svarta träpaneler (se figur 12) och övriga svarta detaljer.

Bostädernas privata trädgårdar har olika staket från trädgård till trädgård och saknar ett sammanhållet uttryck (se figur 13)

Figur 10: Bostäders entré med skiftade markmaterial och en avfasad betongkant.

Figur 11: fasadernas orangea tegel med ljusa fogar.

Figur 13: Osammanhängande trästaket med skiftande utformning.

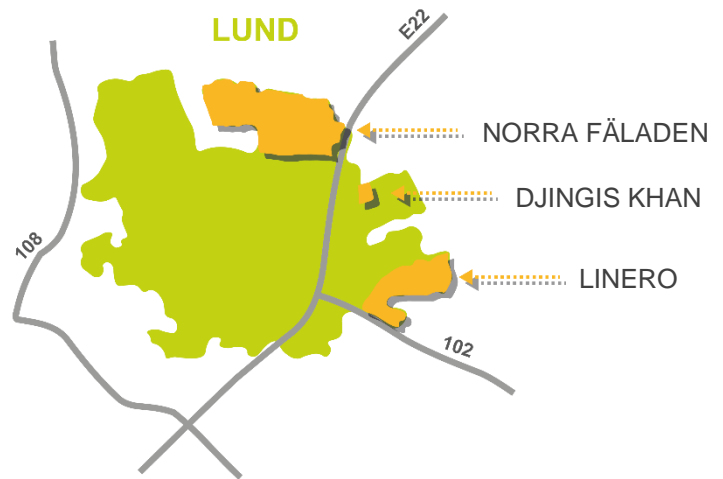

Figur 12: Svarta träpaneler på husfasader och trädgårdsstaket.

6. REFERENSPLATSER

I denna del lyfts de tre referensplatserna *Djingis Khan*, *Linero* och *Norra Fäladen* i Lund fram efter att platsanalyser utförts (se figur 14). Detta har gjorts för att hitta liknande områden som Skanörsgården som har genomgått nya gestaltningar eller som har behållit sin grundgestaltning. Hur ser platsernas utemiljöer ut och uppfyller de sina syften? Stämmer de överens med miljonprogrammets ideal och hur kan detta identifieras? Denna information kommer att användas för att få exempel till hur upprustning av miljonprogramsområden kan ske och

hur man kan knyta an ett nybyggt område till ett gammalt. Analyserna har inte gjorts för att identifiera kostnads- eller skötsel effektiva lösningar utan för att ge inspiration till lösningar på liknande projekt som Skanörsgården.

Figur 14: Referensplatsernas läge i Lund.

6.1. DJINGIS KHAN

Djingis Khans bostadsrättsförening är en av de största i hela Sverige och består av 316 hushåll (Brf Djingis Khan 2020). Området är beläget i den östra delen av Lund i närheten av storföretagen Ericsson och Sony Mobile Communications. Området har nära till Östra Torns grönområden med lekplatser och hästgårdar.

Området består av 20 gårdar där varje gård är unik och har ett eget gestaltungsuttryck. Den sociala miljön är en bidragande faktor till att området är väldigt populärt bland barnfamiljer. Detta gör att Djingis Khan är ett av de mest barntäta och barnvänligaste områdena i hela Sverige (Brf Djingis Khan 2020).

Vid ett besök på bostadsrättsföreningen bekräftades föreställningarna kring platsen. Området speglade tydligt miljonprogrammets normer genom att det första mötet med platsen är en stor parkeringsyta med intilliggande garage (se figur 15). Husen har gemensam färgsättning, utseende och formspråk samt rationella gestaltningar (se figur 16).

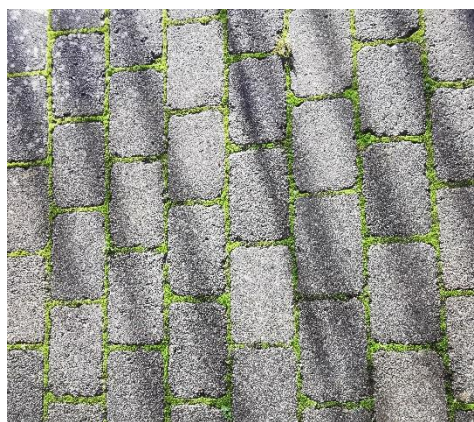

Figur 15: Entré till bostadsområdet Djingis Khan med en storskalig parkeringsyta.

Figur 16: Husens gul och vita utseende samt gestaltning.

Det som skiljer Djingis Khan från andra Miljonprogramsområden är dess 20 unika bostadsgårdar där varje gård ger ett unikt intryck. Gårdarnas markbeläggning består i störst utsträckning av avrundade rektangulära betongstenar (se figur 17) som skiljer gårdarna från de omkringliggande gång och cykelvägarna i asfalt. I övrigt är det stora variationer på utformningen från gård till gård. På vissa gårdar spelar lekutrustningar som gungor och klätterställningar den betydande rollen (se figur 18) medan det på andra är grönska och viloplatser (se figur 19) som står i centrum. Bostadsgårdarna är små och känns privata tack vare dess rika innehåll och stora träd. Växtligheten på de olika gårdarna är riklig och varierar i artsammansättning. Gårdarna har inga större ytor för t.ex. uppsättning av partytält eller bollek men *Bananparkens* grönområde finns i närheten för denna typ av användning. Soptunnor existerar inte inne på bostadsgårdarna utan gemensamma avfallsstationer finns vid de stora parkeringsytorna.

Figur 17: Markbeläggning av små marksten av betong

Figur 18: Bostadsgård med lek och barn i fokus.

Medlemmarna i bostadsrättsföreningen ansvarar själva för att utemiljön på gårdarna sköts och underhålls. Alla boende på en bostadsgård förväntas hjälpa till för att säkerställa att gården hålls i gott skick. Uteplatserna och marken ägs av föreningen därför är det styrelsen i föreningen som beslutar över nya gestaltungsfor-slag på gårdarna (Brf Djingis Khan 2020).

Figur 19: Bostadsgård med stor variation av grönska och viloplatser

6.2. LINERO

Linero ligger i Lunds sydöstra del och är indelat i två delar, ett villaområde som kallas för övre Linero och ett bostads och hyresrättsområde som kallas nedre Linero (Wikipedia 2020b). Nedre Linero genomgår nu byggnationer av nya hyres och bostadshus i närheten av de redan existerande hus som byggdes under miljonprogrammet. Detta har gjort att utemiljön nu genomgår en ny utformning som stämmer överens med de nya byggnaderna och binder ihop hela området. Trots detta möts besökare och boende fortfarande av stora parkeringsytor med intilliggande garage (se figur 20).

Figur 20: Entrén till området med stora parkeringsytor.

Utemiljöerna har en simpel gestaltning med stora sluttande gräsytor, lekutrustning, grillplatser, stora och små träd samt både vackra men också mindre vackra buskage (se figur 21). De nya utformningarna av utemiljön gör att bostadsgårdarna känns mer sammanhängande, trivsamma och områdesidentitetsgivande med böljande asfalterade gångar och större planteringar. Bostadsgårdarna känns öppna och offentliga och har ingen känsla av att platsen är till för de boende utan snarare för allmänheten.

Figur 21: En av områdets bostadsgårdar.

Norr om nedre Linero, längs med Linerovägen ligger det radhus med tydlig miljonprogramskaraktär. Det är radhuslängor i gult tegel med garage och parkeringsytor framför (se figur 22). Likt Skanörsgården är trädgårdarnas staket osammanhängande, dessutom är färgen på trädgårdarnas skjul inte den samma och lyktstolparna längs gång samt cykelvägar har olika utseende. (se figur 23) De gemensamma grönytorna är innehållslösa och tillintetsägande.

Figur 22: En av områdets bostadsgårdar.

Figur 23: En av områdets bostadsgårdar.

6.3. NORRA FÄLADEN

Norra Fäladen är en stadsdel i Lund vid stadens norra stadsgräns med bostadsområdena Delphi, Rådhusrätten, Kämnärrätten och Klosterängen. Stadsdelen byggdes under miljonprogrammets tid mellan 1966–1972 och efter fortsatt expanderings bor där idag ca 12 000 invånare med en stor andel studenter. I stadsdelens mitt ligger Fäladstorget med butiker och en kyrka. I områdets västra del ligger grönområdet Sankt Hans backar (Wikipedia 2020c).

Bebyggelsen i området varierar stort med allt ifrån unika villor till radhus och flerbostadshus. Rådhusrätten som är ett av bostadsområdena visar exempel på Miljonprogrammets normer med större parkeringar för boende och gäster vid entrén. Dess utemiljöer är storskaliga med större gräsytor, stora träd och större lektytor (se figur 24). Områdets grönytor har olika utformning men ger ändå ett samlat intryck. Avskärmningen från intilliggande områden gör att bostadsgårdarna känns privata trots dess stora ytor.

Figur 24: Rådhusrättens utemiljö.

I området Kämnärsrätten bor det framförallt studenter men även barnfamiljer i trevåningshus med loftgångar (se figur 25). Här saknas stora bilparkeringar då de boende transporterar sig via närliggande busstation eller via cykel. Områdets grönytor har en väldigt simpel och platt utformning med stora gräsytor, breda asfalterade gång och cykelvägar, grillplatser och lekutrustningar.

På grund av nybyggnationer i intilliggande område har entréer, cykelbanor, avfallsstationer och vägar förnyats och gjort att platsens helhetsintryck lyfts avsevärt (se figur 26). Områdets grönytor är trots nybyggnationer fortfarande desamma och har en skötsel effektiv utformning med höga träd, gräsytor och ett fåtal buskage. Dess luftiga känsla gör att bostadsgårdarna inte känns så privata utan att vem som helst kan komma hit och använda dem.

Figur 25: Delphis 3 våningshus samt bostadsgårdar.

Figur 26: Delphis nybyggnationer som lätt till en trevligare entré till området.

6.4. SAMMANFATTNING OCH ANALYS AV REFERENSPLATSER

Hos bostadsrättsföreningen Djingis Khan har de boende en väldigt stor påverkan på deras utemiljö då de boende kring varje bostadsgård samordnas för att skapa en trivsamt utemiljö för just dem. Eftersom att husen är bostadshus där familjerna bor en längre tid har de boende en möjlighet att se sin utemiljö växa fram. Här är bostadsgårdarna till för endast de boende kring varje bostadsgård. Engagemanget kring utformningen samt förvaltningen av varje enskild utemiljö ökar och det ges utrymme att skapa något eget tillsammans vilket sannolikt ökar gemenskapen samt tillhörigheten till just sin utemiljö. Å andra sidan kan möjligheten till att skapa sin egen utemiljö ge en spretighet i utformningen och därför bör gemensamma mål och riktlinjer följas för att skapa en enhetlighet.

Motsatsen till Djingis Khan är området Delphi i Norra Fäladen där det till störst del bor studenter. De flesta utbildningar på Lunds Universitet är mellan tre till fem år långa (LU u.å.). Detta gör att de boende bor där max fem år och har inte samma möjligheter att påverka sin utemiljö, vilket i sin tur leder till att grundgestaltningen spelar en större roll. Entrén till Delphi är nyanlagd och ger ett trevligt bemötande med upplysta vägar, lek och aktivitetsmöjligheter samt nya planteringar av träd och buskar. Trevåningshusens bostadsgårdar som har kvar sin grundgestaltning saknar väl utformade mötesplatser för de boende, grönytor samt kvalitativ lekutrustning. Grönområdena är väldigt kala med stora gräsmattor och fåtal planteringar likt Skanörsgårdens nuvarande utemiljöer. Det kan indikera på en liknande problematik kring användning av utemiljöerna som på Skanörsgården.

Nedre Lineros nyanlagda utemiljöer ger ingen möjlighet för personlig påverkan för de boende men upplevs uppfylla behoven på en bostadsgård, som vackra grönytor med väl fungerande mötesplatser och lekutrustning. Här har grundgestaltningen förnyats vilket har gjort att gestaltningen nu känns användbar och välanpassad för de boende i området. Gårdarna är öppna vilket gör att utemiljöerna inte känns privata utan är till för allmänheten.

Insikterna från dessa analyser har gett vägledning och inspiration till hur Skanörsgården kan gestaltas. På liknande sätt som i Norra Fäladen kan en sammanhängande gestaltning av entrén, parkeringsplatser och gator skapas vid Skanörsgården. Detta i kombination med bostadsgårdar där utrymme ges för de boende att påverka sina gröna miljöer i liten skala likt Djingis Khan för att öka gemenskapen och tillhörigheten.

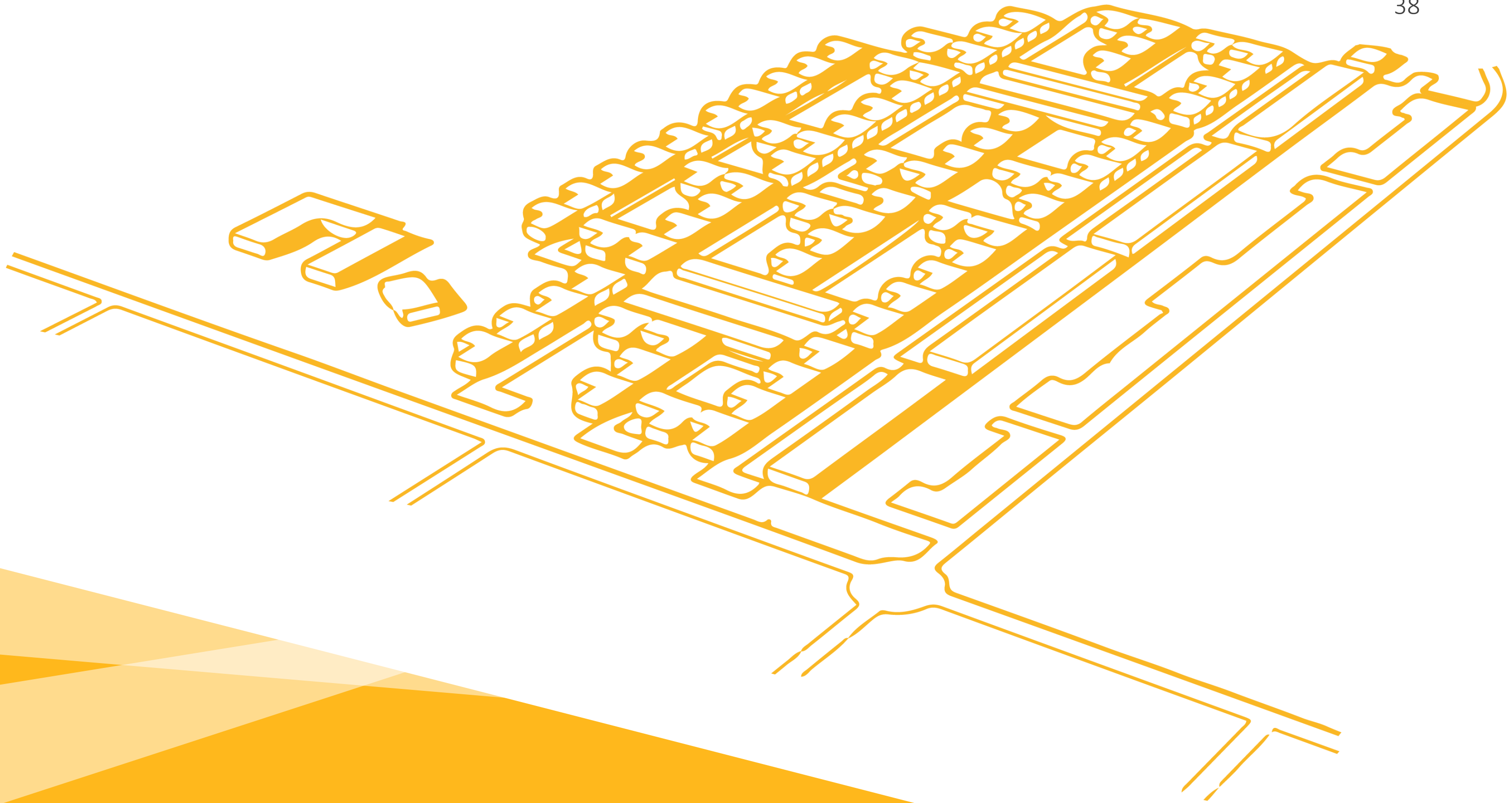
Alla de analyserade områdena upplevs sammanhängande med ett gemensamt tänk kring utemiljöerna. Detta visar att det krävs översiktliga mål och riktlinjer för hela området för de boende att följa så att bostadsområdet känns sammanhängande och en identitet skapas.

7. GESTALTNINGSPROGRAM

I detta kapitel presenteras det gestaltningsprogram som tagits fram utifrån de studier som gjorts i examensarbetet samt egna erfarenheter och tidigare kunskaper. Gestaltningsprogrammet förväntas användas av Skanörsgårdens ekonomiska förening vid framtida omgestaltningar av deras utemiljöer. Utformningen av gestaltningsprogrammet har gjorts efter vissa valda strategier.

Strategierna för gestaltningsprogrammet är följande:

- Använda ett enkelt och tydligt formspråk.
- Skapa kvalitativa platser för avkoppling, möten och aktiviteter.
- Särskilja de olika grönytorna med tydliga karaktärsskillnader, samtidigt som en enhetlighet över hela området skapas.
- Skapa planteringar och grönytor som för de boende är lätta att sköta.
- Skapa rumslighet, ökad grönska och vegetation i olika skikt.
- Använda sig av smarta materialval för att hålla nere kostnaderna för anläggning och skötsel.
- Ta hänsyn till platsens historia och dess värden.
- Anpassa platserna till folks rörelsemönster och skapa naturliga entréer.
- Skapa möjligheter för boende att integrera och vara en del av sin grönmiljö.

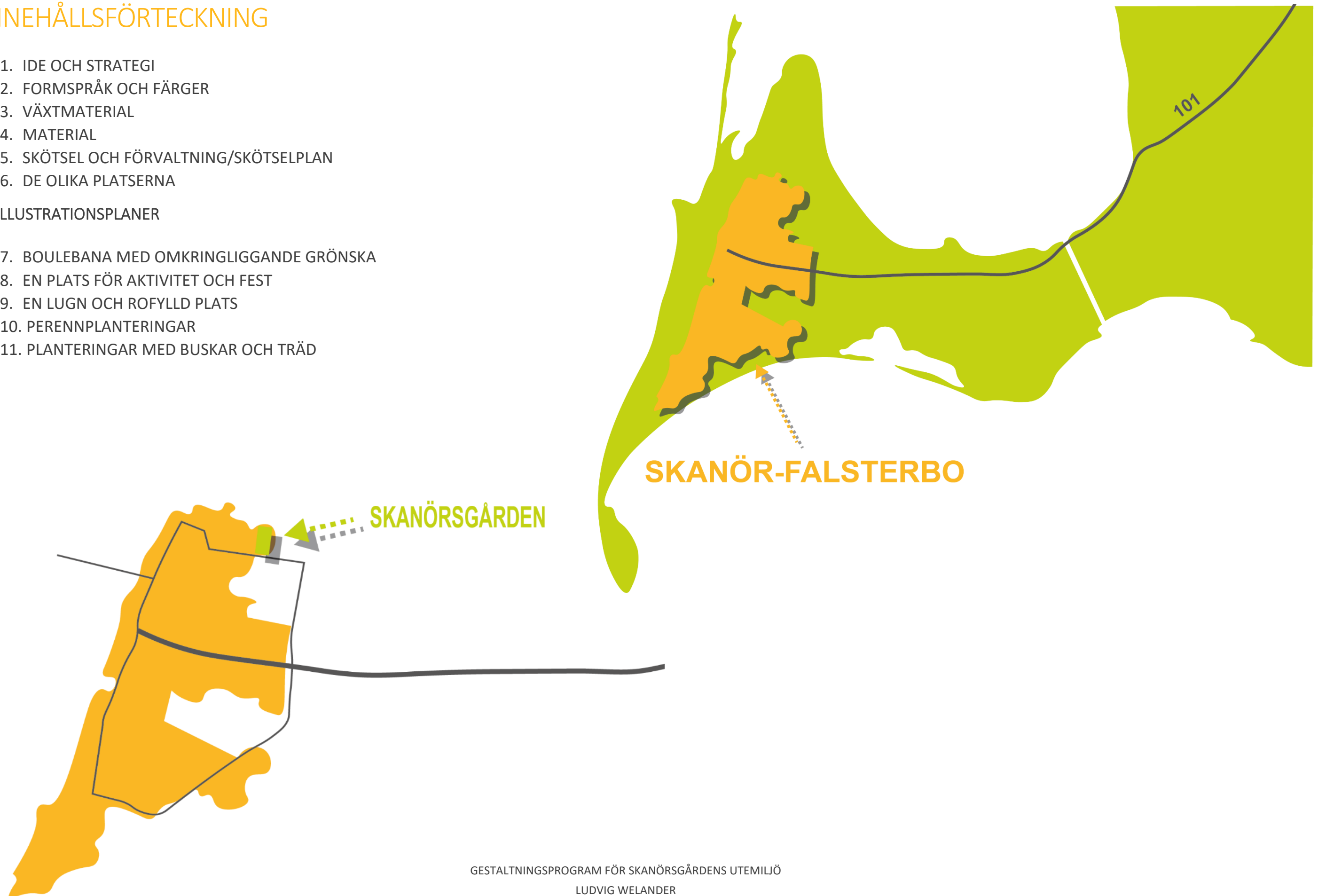
GESTALTNINGSPROGRAM FÖR SKANÖRSGÅRDENS UTEMILJÖ

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. IDE OCH STRATEGI
2. FORMSPRÅK OCH FÄRGER
3. VÄXTMATERIAL
4. MATERIAL
5. SKÖTSEL OCH FÖRVALTNING/SKÖTSELPLAN
6. DE OLIKA PLATSERNA

ILLUSTRATIONSPLANER

7. BOULEBANA MED OMKRINGLIGGANDE GRÖNSKA
8. EN PLATS FÖR AKTIVITET OCH FEST
9. EN LUGN OCH ROFYLLD PLATS
10. PERENNPLANTERINGAR
11. PLANTERINGAR MED BUSKAR OCH TRÄD

UTGÅNGSPUNKT & STRATEGI

Gestaltningssprogrammet utgår från Skanörsgårdens nuvarande situation med dess utformning enligt miljonprogrammets ideal. Gestaltningssprogrammet är ett resultat av de studier som gjorts i examensarbetet *Skötsel- och kostnadseffektiva mark- och växtmaterial för bostadsnära miljöer – ett gestaltningssprogram för Skanörsgårdens utemiljö*. Det nya gestaltningssprogrammet syftar till att skapa ett område med trivsamma och sammanhängande utemiljöer som ger området en egen samt enhetlig karaktär. Genom att utgå från den befintliga miljön bevaras helhets känslan av området, samtidigt som trivsamheten, lummigheten och det gröna förstärks. Programmet syftar till att ge grönyttorna i området en ökad användning genom att öka känslan av samvaro, grönska, trygghet, integration samt trivsel.

Gestaltningssprogrammet ligger till grund för framtida omgestaltningar av områdets tio öppna grösytor. Dessa grösytor används idag sällan av de boende i området. Gestaltningen ska skapa funktionella och inbjudande platser för de boende att vistas i samtidigt som de ökar helhetsintrycket av området.

Runt området finns vackra vindpinade betesmarker med vandringsstråk samt en större lekplats för barnfamiljer. Gestaltningen görs för att tillgodose behov som lugna platser för avkoppling, mötesplatser för grillning och fester samt aktivitetsytor för exempelvis boule- eller kubbtureringar. Det ska även skapas möjligheter för de boende att integrera och vara en del av deras utemiljö genom att genomföra större skötselinsatser som höst och vårstädning tillsammans, skapa planteringar som är föränderliga över tid, årstider och som kan engagera de boende i sin bostadsnära miljö.

De olika grösyttorna har idag likartad utformning vilket gör att området känns svårorienterat. Målet med det föreslagna gestaltningssprogrammet är att särskilja de olika platserna och ge varje plats en egen identitet och användningsområde, samtidigt som det existerar en enhetlighet över alla områdets 10 olika ytor. Yttorna ska vara till och för de boende i området.

Området äntras av boende och besökare via en rondell i området sydöstra del som följs av stora parkeringsytor (skuggningar i gult). Via parkeringsyttorna kan man med bil köra fram till 2 större parkeringsytor med intilliggande garage (pilar i orange). I områdets västra del ligger en lund med angränsande gångstigar till området (pilar i grönt). Områdets olika entréer, hur människor rör sig i området samt hur människor äntrar de olika yttorna kommer i gestaltningen uppmärksammas.

De olika gemensamma grönyttorna förväntas kunna användas av alla i området. Därför kommer områdena ha olika fokus på användningsområden för att tillgodose hela området med olika behov. Grönyttorna syftar även till att vara närmiljö för de personer som bor precis intill ytan och bör därför även kunna erbjuda flera värden och användningsmöjligheter.

FORMSPRÅK OCH FÄRGER

Platsen ska genomsyras av stora penseldrag som ger ett enkelt och tydligt formspråk. Gestaltningen ska ge plats åt växtlighet med alla dess färger och kvalitéer.

Gestaltningen ska stämma överens med den nuvarande form- och färgsättningen av omkringliggande hus, vägar och andra byggnader. Husfasadernas orangea tegel med dess ljusa fogar står som grund vid val av olika kulörer och material. Vid färgsättning är kontrasten mellan ljust och mörkt viktigt för synsvaga personer och därför bör en ljuskontrast råda där det finns nivåskillnader eller kanter.

Gestaltningen ska spegla samhället Skanörs närhet till havet och naturen med dess böljande kuststräcka och vackra vindpinade fäladsmarker. Detta genom material- och växtval men även genom grundgestaltningen i stort.

Planteringar ska utformas med växtlighet i olika nivåer och i föränderliga färger under årets alla årstider. Växtfärgerna ska stämma överens med områdets övriga färger och ska gå i färgerna grönt, vitt, blått, lila, gult och orange.

Markmaterial ska gå i ljusa kulörer samt med rundade former och göra att platsen känns trygg, ljus, mjuk samt lättillgänglig för alla.

Utrustning så som soffor, bänkar, papperskorgar, belysningsstolpar, pollare etc. ska alla målas i färgen Skanörsblått (NCS s7010-R90B) eller i kompletterande färger i den mån som är möjlig. Detta för att ge en enhetlighet över hela området som stämmer in med samhället Skanör i stort vilket ger ett sammanhållet uttryck samt underlättar drift och underhåll.

Entréer ska vara inbjudande, ljusa och ge en tydlig bild över platsen, dess användningsområde samt syfte.

Grönytorna ska särskilja sig från varandra både i användning och utformning men ändå tala samma form- och färgspråk. Detta för att skapa en egen identitet hos varje grönyta men ändå ge ett sammanhållet uttryck genom hela bostadsområdet.

2.

VÄXTMATERIAL

Växtval ska göras med grundregeln rätt växt för den specifika platsen och situationen i fokus. Växternas hårdighet, friskhet och tolerans för den valda platsen ska stå i fokus för att få vackra och välmående växter. Vid val av växter är långtidsperspektiv viktigt och att förutspå hur växten kommer förändras över tid. Detta för att garantera vackra och välmående växter under hela deras livslängd som inte kräver större skötselinsatser.

Vid inköp av träd och buskar som förväntas bli stora och ha en betydande roll för platsen bör hög kvalitet eftersträvas. Större kvalitéer på växter medför mindre jobb för de som sköter ytorna och bör ses som en investering. Vid utfyllnadsväxter där växtens form inte spelar någon större roll kan lägre kvalitet väljas.

Färgerna lila och blått är komplementfärger till gult och orange, därför ska lila och blått prioriteras vid val av växternas blomningsfärg för att kontrastera men ändå passa in med fasadernas orangea tegel.

Årets alla årstider ska tas i åtanke vid val av växter. Kvalitéer som bland annat vackra höstfärger, olika tid för abskission, varierande blomningstid samt träd och buskars vackra grenverk är önskvärda.

Litteraturstudier utförda i detta examensarbete samt platsbesök vid Skanörsgården ligger till grund för de föreslagna växtvalen.

Illustrationsplanerna ger förslag på hur växtkompositioner kan se ut och dessa bör efterliknas vid anläggning av nya planteringar.

Sommaren är den årstid då utemiljöerna används i störst utsträckning. Personer har sommarledigt vilket gör att det finns tid att vistas och använda sina utemiljöer. Kompositionen av växtmaterial bör därför väljas för att uppnå störst prakt just under sommaren.

PERENNER

Perenner är fleråriga örtartade växter som vissnar ner på vintern och börjar växa igen på våren.

Perenner ska framförallt användas för deras vackra blommning och artsammansättningen bör bestå av perenner i olika höjder, former och färg.

Planteringar av perenner kräver mer skötsel än andra planteringar och ska därför användas sparsamt på lugnare platser där blommorna kan avnjutas i lugn och ro.

LÖKAR

Vårlökar ger vackra kulörer i början av blomningssäsongen då andra växter ännu inte blommat ut. Vörlökar bör därför planteras i planteringar samt gräsmattor för att ge tidig samt långvarig blommning och förlänga växtsesongen.

VÅR

Flertalet växter har vacker vårblooming och knoppsättning. Träd och buskar med riklig och tidig blommning bör eftersträvas. Ger både bin och humlor tidig föda men även dekortiva utemiljöer att avnjuta.

HÖST

De olika träden och buskarnas höstfärger ger vackra och föränderliga kulörer som är dekorativa under årets gråa tider. En variation i höstfärger ska eftersträvas.

VINTERGRÖNT

Vintergröna växter ger grönska och volym åt planteringar under hela året men är särskilt viktiga när alla löv har fallit. Vintergröna växter ska användas för att ge gröna miljöer året runt.

MATERIAL

MARKMATERIAL OCH BELÄGGNINGAR

Genomgående för hela området ska markmaterial väljas med hänsyn till tillgänglighet och dimissionernas efter förväntad trafikklass. Skillnaden i markmaterial ska höja känslan av områdes identitet och separera olika trafikklasser. De aspekter som lyfts fram av examensarbetet ska ligga till grund vid val av markmaterial.

Storgatsten bör användas vid övergång från hårda material till mjuka för att ta upp tryck och avgränsa olika material. Storgatstenen ska läggas i nivå med gräsmatta för att underlätta att hela gräsmattan kan klippas.

Stenmjölsytor (fraktion 0–8 mm) ska användas i störst utsträckning då det lätt kan anläggas i organiska mönster, har lång livslängd och god infiltrationsförmåga så länge det inte packas för hårt.

Plattor i betong ska användas för ökad tillgänglighet, exempelvis vid möblemaning eller mötesplatser där personer i rullstol ska kunna komma till. Plattorna läggs i halvförband. Stenen ska vara av typen *Villa slät helplatta*, i *naturgrå* kulör, av dimensionerna 400x400x50 eller *Villa slät halvplatta* i samma kulör med dimensionerna 400x200x50. Dessa plattor väljs för dess variationsmöjligheter i mönsterläggning, dess ljusa intryck samt då de är lätta att få tag på både som nya och begagnade.

Smågatsten av dimensionen 80–110 mm ska användas sparsamt men där det behövs som exempelvis vid svåra hörn, som materialavgränsare eller för dess dekorativa intryck och förmåga att läggas i vackra

MÖBLERING OCH UTRUSTNING

Möbler och utrustning på Skanörsgårdens utemiljöer väljs med omsorg för att säkerställa ett sammanhängande uttryck. Sittbänkar ska ha armstöd för att öka tillgängligheten och hjälpa de som har svårt att resa sig upp samt ska hålla god standard. Markmaterialen kring sittplatser skall underlätta framkomligheten och utrymme ska finnas för rullstolsburna personer intill bord och soffor.

Papperskorgar ska vara av god design, vara väderbeständiga och ha god uppsamlingsförmåga så att sophämtning sker i låg frekvens.

Samtlig utrustning bör om möjligt målas i kulören *Skanörsblått* (S 7010-R90B) eller i kompletterande färger.

SMÅGATSTEN

PLATTOR AV BETONG

STENMJÖLSYTOR

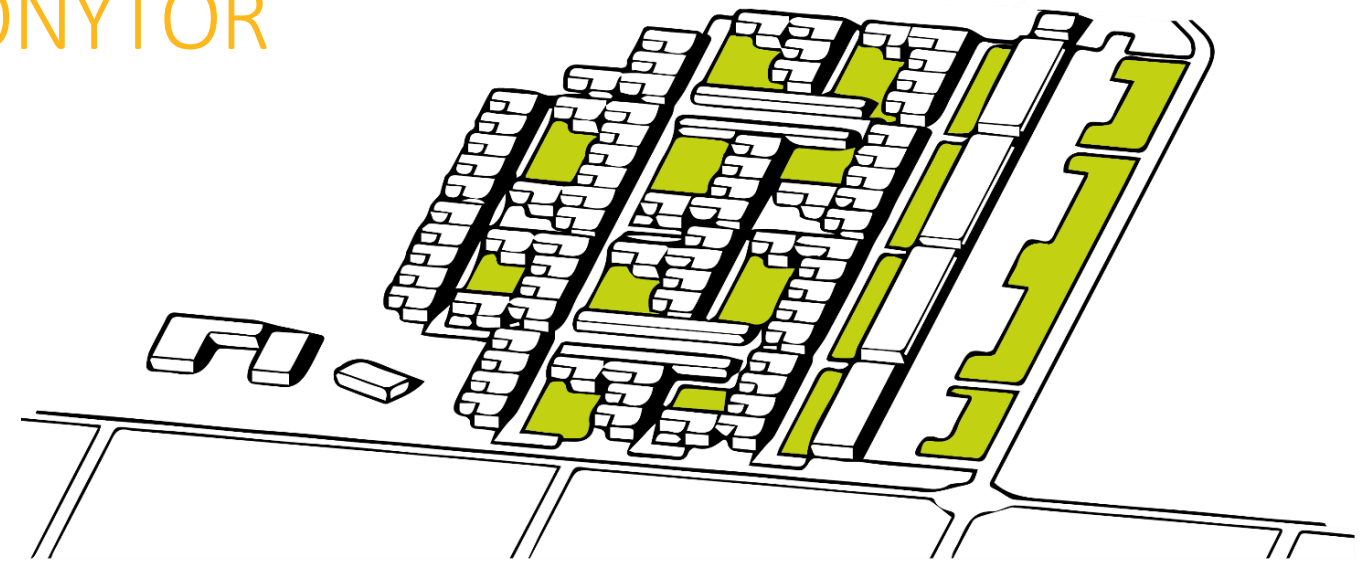
4.

SKÖTSEL OCH FÖRVALTNING AV GRÖNYTOR

RIKTLINJER VID UTFORMNING FÖR ENKLARE SKÖTSEL OCH FÖRVALTNING

Vid en väl utformad utemiljö med smarta lösningar kan skötsel- samt förvaltningsåtgärder exkluderas eller minimeras och på så vis leda fram till minskad kostnad för arbete. Följande saker ska tas i åtanke vid projektering av utemiljön.

- Gräsytor ska ha mjuka eller raka kanter för att lätt kunna klippa ytorna. Spetsiga hörn får inte förekomma.
- Skapa större och sammanhållande planteringar med både träd, buskar och perenner så att skötsel emellan olika buskar eller träd exkluderas. På så vis bryts löv och liknande ner på plats och ökar jordens mullhalt vilket exkluderar bortforsling av löv och tillförsel av mull.
- Håll avstånd mellan olika objekt på en gräsyta så att det är lätt för sköselfordon att komma åt.
- Lägg en kant av storgatsten runt gräsytor i marknivå för att ge gräsklipparens yttre hjul möjlighet att rulle på dem så att gräskanten kan klippas och trimning exkluderas.
- Någon form kantstöd ska anläggas runt grusytor för att gruset ska ligga kvar.
- Säkerställ att plattor och smågatsten intill mjuka ytor sitter fast genom att förankra dem i betong istället för grus, detta så att stenarna inte faller in mot den mjuka jorden.
- Tänk igenom placering av träd för att minimera risken för att rötter gör spricker i markbeläggning eller gör intrång på andras tomter.
- Välj rätt växt för den specifika platsen. Växter som inte trivs blir inte vackra och har lättare för att få sjukdomar.
- Välj perenner som är långlivade, som inte tar över och är motståndskraftiga mot sjukdomar.
- Växter som ska bli stora bör köpas in av hög kvalitet och av undervegetation bör fler och lägre kvalitet köpas in.
- Anlägg marktäckare eller buskage kring träd för att minska risken för slitage mot trädens stam. Dessa kan tas bort när trädet blivit stort.
- Välj friväxande träd som inte behöver uppbyggnadsbeskäras och träd samt buskar som behåller sin form och på så vis inte behöver beskäras.
- Låt växterna få plats. Plantera dem inte för nära husfasader eller vägar utan låt växterna få sprida ut sig och på så vis behöver de inte klippas i onödan.

SKÖTSEL

Utformningen ska medföra låga skötselinsatser som för den ekonomiska föreningen och de boende i området är rimliga att själva ta hand om.

Genom att engagera de boende i området kring sina utemiljöer bör gemensamma städ- och skötseldagar anordnas av den ekonomiska föreningen för att tillsammans rå om sina gröna miljöer. Förslagsvis 2 helger på våren och 2 helger på hösten då större insatser som planering av lökar, beskärning av träd och buskar samt nyanläggning av stenmjöl sker. Engagemanget och intresset för ens utemiljöer tros öka när personer själv påverkar sin utemiljö och på så vis även hängivenheten att få användbara och vackra utemiljöer.

De återkommande skötselåtgärderna som exempelvis gräsklippning, beskärning av träd och buskar samt ogrärensning ska följa *skötselmanual för bostadsgårdars* riktlinjer och frekvensangivelser.

Väl utförda skötselåtgärder gör att de gemensamma grönytorna blir mer användbara och ökar helhetsintrycket av området.

För en kvalitativ skötsel krävs tydliga mål och riktlinjer och en gemensam målbild. Denna målbild bör fastställas av den ekonomiska föreningens trädgräddningsgrupp och bör innehålla:

- Hur vill vi att vår utemiljö ska se ut om 10–15 år?
- Vilka skötselåtgärder behövs för att nå vår målbild?
- Vilka riktlinjer måste följas för att inte frångå vår målbild?

5.

GESTALTNINGSPROGRAM FÖR SKANÖRSGÅRDENS UTEMILJÖ

LUDVIG WELANDER

2021

SOCIALA MÖTESPLATSER

Sociala mötesplatser är av stor vikt för att öka gemenskapen i ett bostadsområde. Både platser för aktivitet som fester och lek men även lugna platser för vila samt avkoppling.

Det viktiga vid valet av vilka utemiljöer som bör anläggas ligger i potentialen att de faktiskt blir använda. En plats som inte används av de boende kommer över tid glömmas bort, inte skötas om och förfalla. Därför är det viktigt att ta i hänsyn vid val av mötesplatser vad som är önskvärt av de boende.

Medelåldern för de boende i området är hög vilket gör att vissa miljöer lämpar sig bättre än andra. En större lekplats finns precis intill området och därför behöver inte behovet för lek uppfyllas i någons större utsträckning.

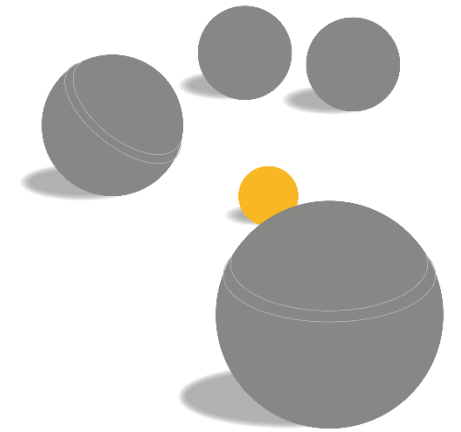
Istället läggs fokus på de tre mötesplatserna *boulebana*, *bersåer* och *pergolor* samt *platser som bjuder in till fest och grillning*. Dessa typer av mötesplatser är önskvärda i området och tros öka användningen av grönytor.

För att dessa platser ska bli kvalitativa och hålla över en längre tid krävs väl utförda anläggningsarbeten vilket leder till större kostnader. Dessa kostnader bör dock ses som en investering för området i stort då alla boende kan nyttja dessa samt att det ger en ökad attraktivitet för området vid försäljning av dess bostäder. Ett område med kvalitativa och användbara utemiljöer höjer värdet på husen och därför bör anläggningen och kostnaden för dessa ses som en väl vald investering.

6.

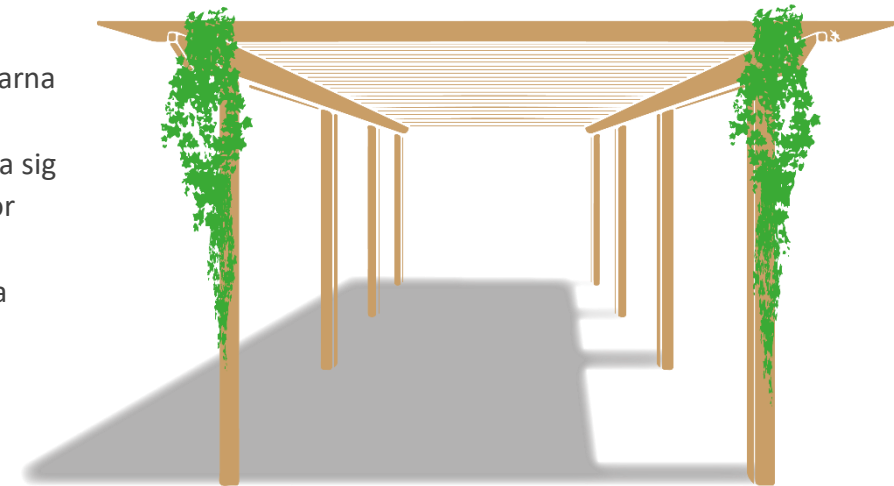
BOULEBANA

Boule är en sport som i dagsläget spelas av de boende i området och behovet samt önskemålen finns att anlägga en permanent boulebana för gemensamma sommarturneringar. En tävlingsbana bör vara 4 x 15 m eller minimum 3 x 12,5 m för att fortfarande kunna använda de korrekta reglerna för boule. Sittbänkar för åskådare ska finnas kring banan för ökad gemenskap. En boulebana består av stenmjöl av fraktion 0–8 och bör vara helt plan. Banan ska ramas in med byggtimmer för att hålla gräs borta och för att se till att kloten inte rullar iväg. Byggtimmer är att föredra framför kantsten då byggtimmer är mjukt och tar lättare upp stötar från kloten.

BERSÅER OCH PERGOLOR

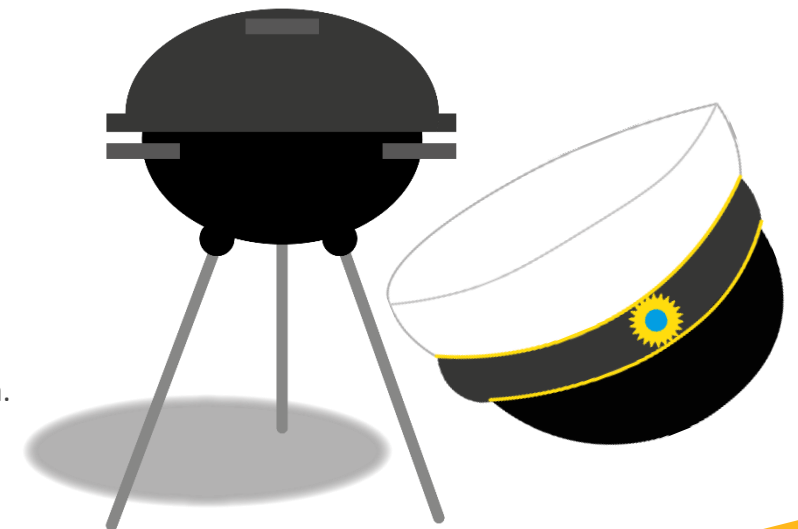
Lugna platser för avkoppling och rekreation där fikastunder kan ske mellan grannarna i området är önskvärt och behövligt. En plats för vila utanför sitt eget hus och trädgård som får personer att komma ut. Det tas en promenad för att sedan sätta sig och ta en paus i en grön oas med trevligt möblemang. Bersåer eller gröna pergolor bör därför anläggas i området. Dessa ska vara tillgängliga för alla, kännas avskilda men ändå vara ljusa och rofyllda. Perenner bör få ett extra fokus just här då dessa kan avnjutas i lugn och ro.

PLATSER SOM BJUDER IN TILL FEST OCH GRILLNING

Platser för fester, picknik och grillning ger ökade användningsmöjligheter och en ökad gemenskap. Det finns ett behov av platser för just grillning eller middagar utomhus och detta var även önskvärt av de boende i området. Platser utan permanenta grillplatser för att undvika att utomstående använder platsen för grillning. Istället ska platser anläggas som bjuder in till att ta med sig sin egen grill från trädgården med sittplatser och hårdgjort underlag. Platsen ska vara mysig och lugn samt kännas avskild från resten av grönytan.

Även större rektangulära gräsytor ska finnas i området för de boende att sätta upp partytält vid större arrangemang som studenter, midsommarfirande eller kräftskiva. Även detta för att öka användningsområdena, bjuda in till fest och aktiviteter. En större gräsyta är även önskvärt vid till exempel boll- eller kubbspel.

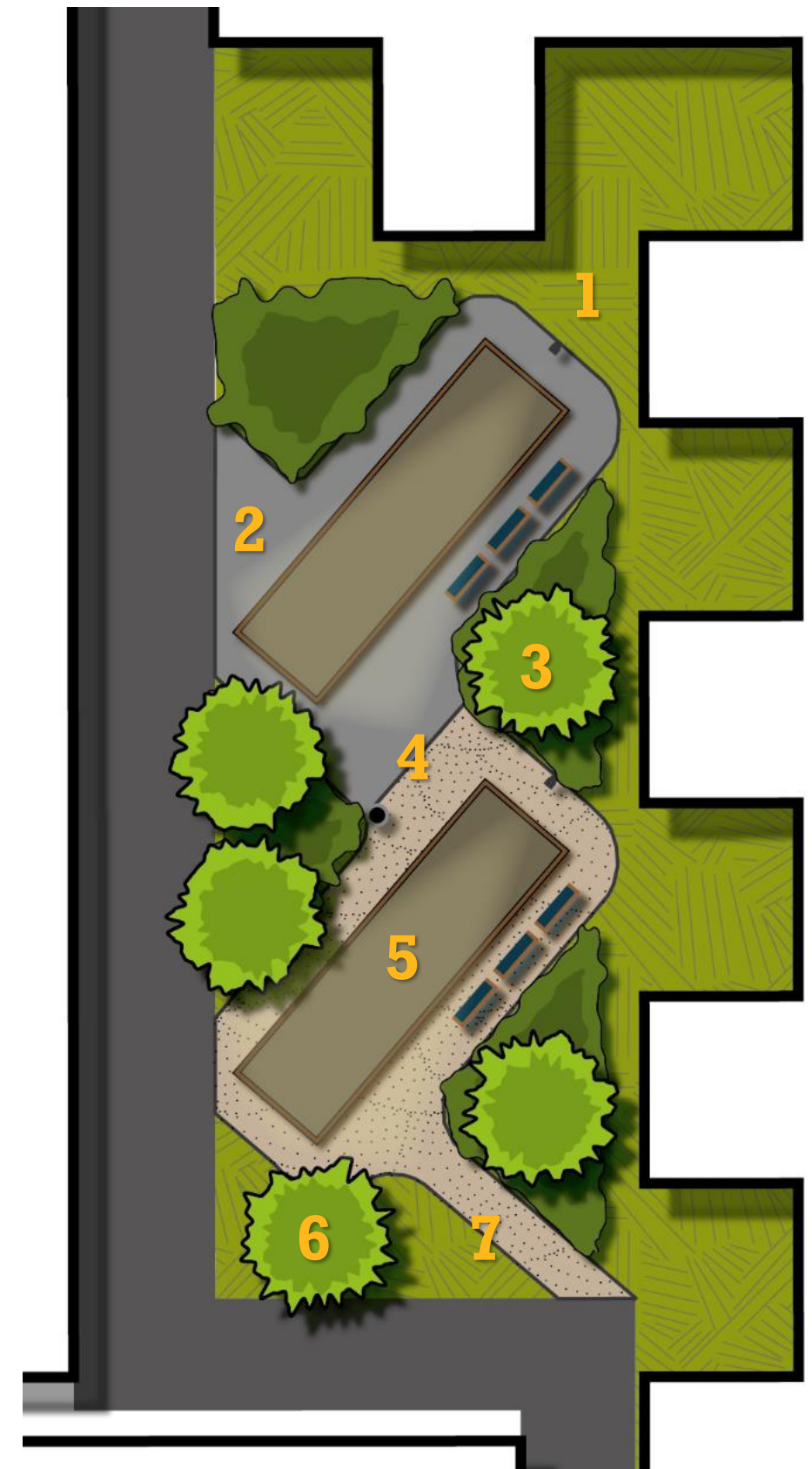
ILLUSTRATIONSPLANER

Illustrationsplanerna är exempel på hur olika platser för olika ändamål och möten kan planeras för att följa de strategier som gäller för gestaltungsprogrammet samt de riktlinjer som bör gälla vid utformning för enklare skötsel.

BOULEBANA MED OMKRINGLIGGANDE GRÖNSKA

Illustrationsplan över plats för boulespel och gemenskap. Gräsyta nr. 9 enligt översiktskarta. Ses som en central mötesplats för alla de boende i området och syftar till att samla de boende för boulearrangemang. Följande punkter lyfts fram för förståelse kring olika utformningsdetaljer.

1. Gräsmattornas kanter är mjuka för att underlätta klippning. Avståndet mellan olika hinder som exempelvis fasader och buskage understiger inte 1,5 meter för att ge plats åt sköselfordon.
2. För ökad tillgänglighet och känsla av trygghet används ljusa betongplattor samt belysningsstolpar. Belysningen har inte en ljusvinkel som gör att den uppfattas störande för de boende runt omkring utan syftar till att lysa upp boulebanorna för att ge en ökad användning även under kvällstid.
3. Större och sammanhängande planteringar med både träd och buskar. Träd av hög kvalitet och undervegetation bestående av buskar i fler antal men i lägre kvalitet.
4. Storgatsten förankrad i betong används vid övergång från betongplattor till stenmjölsyta för att ta upp tryck och avgränsa olika material.
5. Boulebana av stenmjöl 0–8 och kant av byggtimmer med intilliggande sittbänkar. Sittbänkar med armstöd och målade i kulören *Skanörsblått*.
6. Friväxande träd av hög kvalitet som inte behöver uppbyggnadsbeskäras. Gräsyta under träd fungerar utmärkt för en picknik då trädet skyddar från direkt solljus.
7. Kantstöd förankras i betong så att stenarna inte faller in mot den mjuka jorden och anläggs i nivå med gräsmattan. Detta för att underlätta att hela gräsmattan kan klippas samt separerar stenmjölet från gräsytan för att underlätta skötsel.

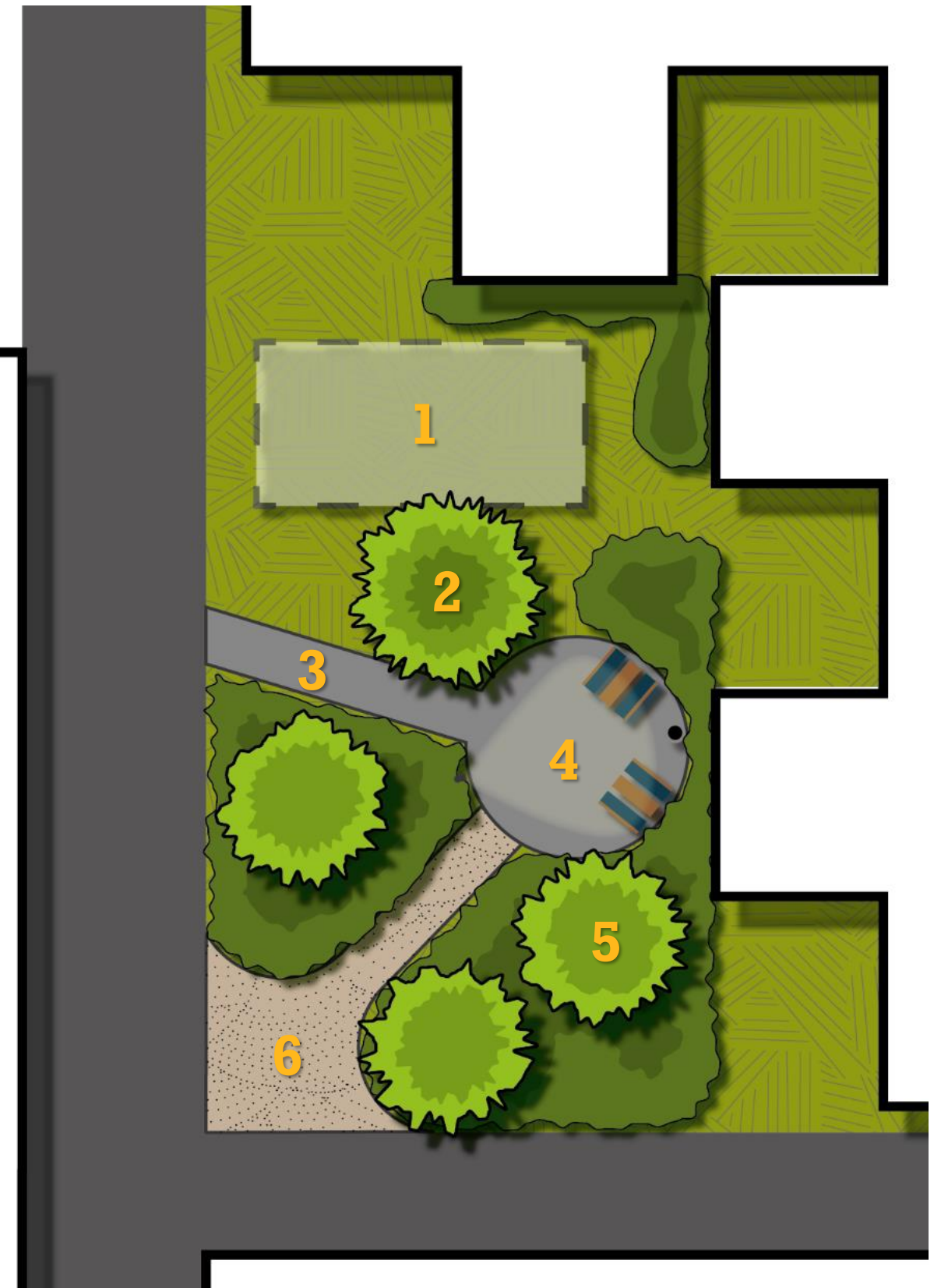
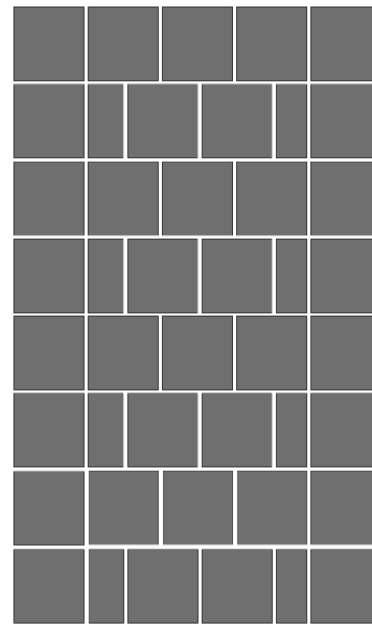

7.

EN PLATS FÖR AKTIVITET OCH FEST

Illustrationsplan över plats för storfester där utrymme finns för partytält eller bollspel med intilliggande grillningsyta. Gräsyta nr. 6 enligt översiktskarta. Platsen har nära till *Sjökaptenens lekplats* för barnfamiljer och ses som en viktig mötesplats att tillgodose möjligheterna för uppsättning av partytält för studenter och midsommarfiranden. Följande punkter lyfts fram för förståelse kring olika utformningsdetaljer.

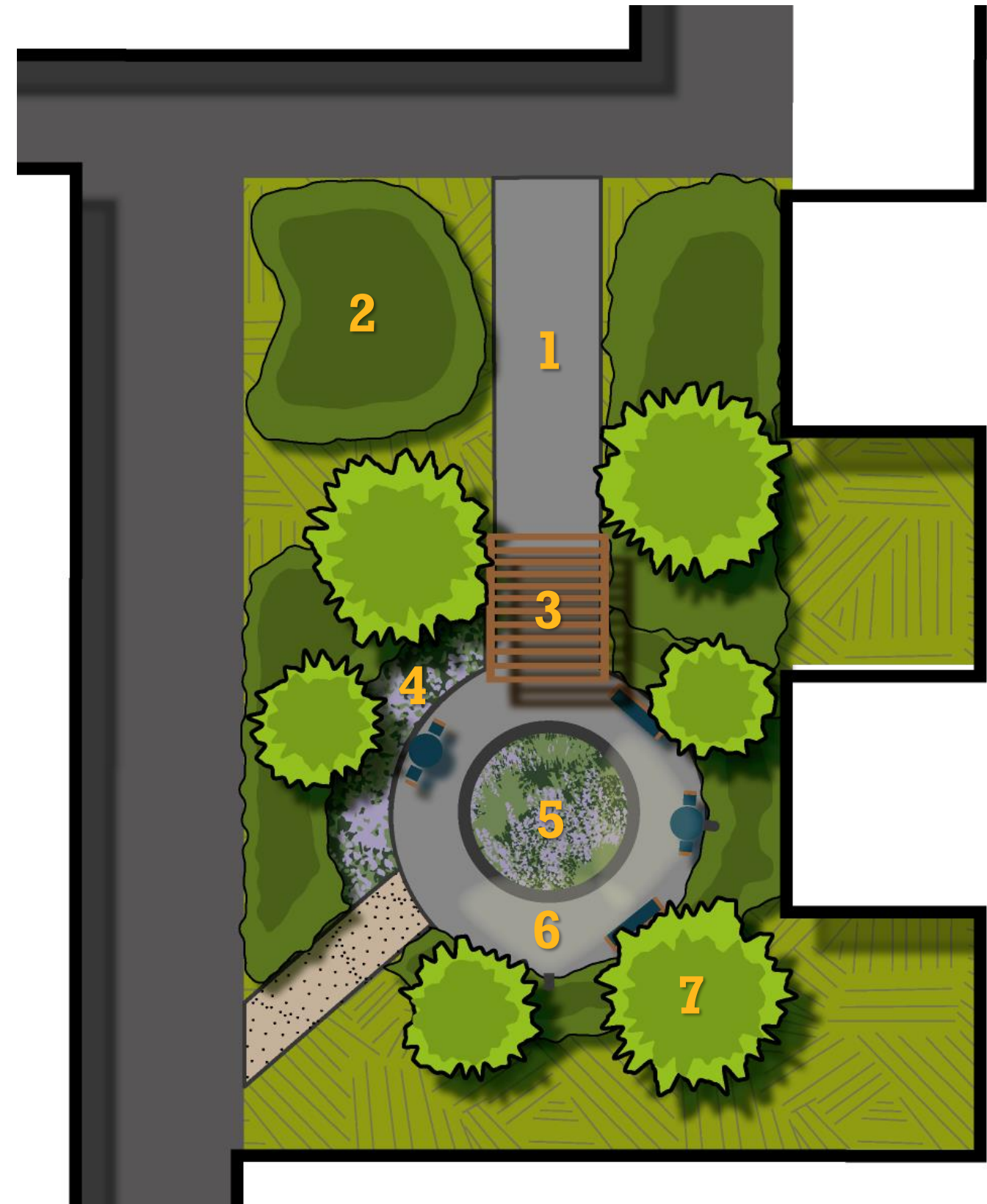
1. Större, plan gräsyta där utrymme ges för uppsättning av partytält. Fungerar annars utmärkt för andra aktiviteter som bollspel eller picknik.
2. Stort träd av hög kvalitet som ger skugga undertill och blir en central del av ytan. Här bör ett trä väljas som ger effekt och som ger hela platsen dess karaktär. Plats ges åt trädet för att växa.
3. Gång av ljusa betongplattor läggs i halvförband med en inramningsplatta i ytterkant för att visa på gångens riktning samt för estetiskt värde.
4. Upplyst samlingsyta för grillning och utomhusmiddagar där egen medtagen grill används belagt med betongplattor i halvförband. Samtlig utrustning målas i kulören *Skanörsblått*. Vid alla hårdgjorda ytor likt denna med planteringar runt om, bör marken ha en lutning som säkerställer avrinning av dagvatten ut mot de omkringliggande planteringsytorna.
5. Stora sammanhängande planteringar med både buskar och träd i olika skikt. Planteringarna ramar in samlingsytan och gör den mer avskild från resten av omgivningen. Planteringarna sträcker sig ända ut mot gångstråk och lämnar inte utrymme för gräs och exkluderar på så vis gräsklippning.
6. Stenmjölsgång med entré mot parkering för att ge ett naturligt rörelsemönster. Kantstöd som förankras i betong så att stenarna inte faller in mot den mjuka jorden.

EN LUGN OCH ROFYLLD PLATS

Illustrationsplan över lugn och avskild oas för avkoppling och närhet med vackra dekorativa perennplanteringar. Gräsyta nr. 8 enligt översiktskarta. Platsen ligger i mitten av området och är därigenom lättillgänglig för alla. Följande punkter lyfts fram för förståelse kring olika utformningsdetaljer.

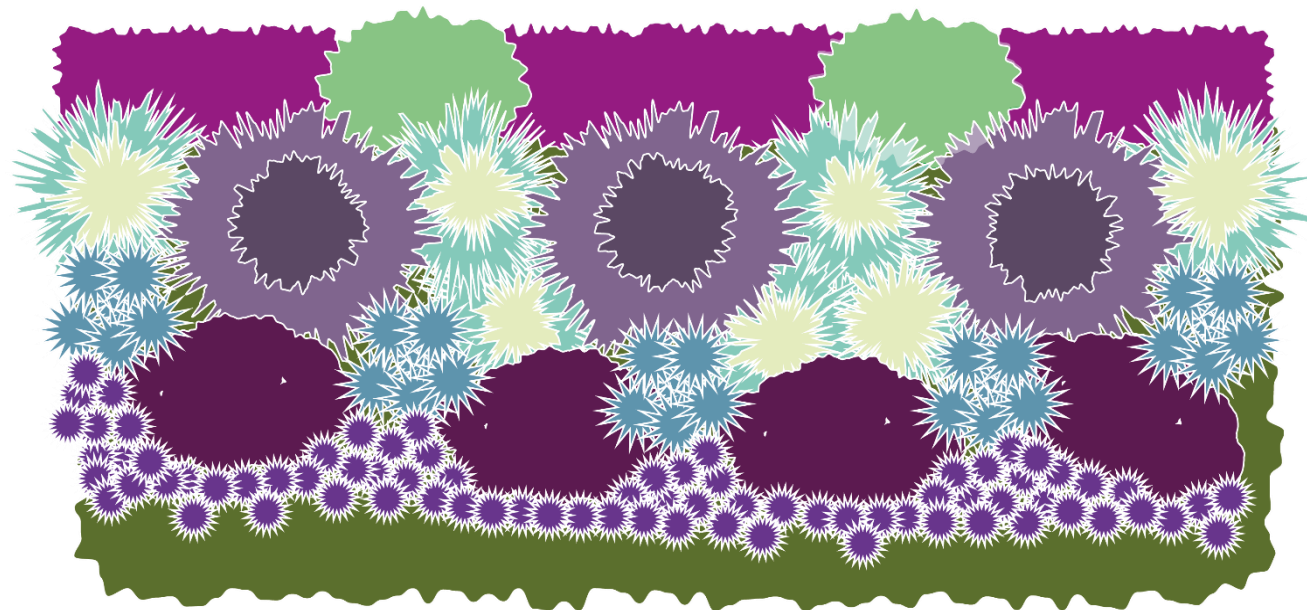
1. En bred och inbjudande entrégång av ljusa betongplattor läggs i halvförband med en inramningsplatta i ytterkant för att visa på gångens riktning samt för tillgänglighet. Runt om läggs en kant av storgatsten som förankras i betong så att stenarna inte faller in mot den mjuka jorden.
2. Större planteringar med buskar av lägre sort för att ge överblick över platsen och inte bryta siktlinjen för besökare.
3. En pergola av trä med klätterväxter som bildar en portal in till den lugna oasen. Trämaterialet ska ge en mjuk och varm känsla.
4. En perennplantering med perenner i olika höjder frön låga i framkant som väller över betongytan, till höga i bakkant som omsluts av ett högre buskage. De boende förväntas tillsammans planera och förvalta perennplanteringarna.
5. Upphöjd dekorativ perennplantering i mitten av ytan för de boende att själva plantera, sköta, och hålla vacker. Gör att rumsligheten blir mer intim och gör platsen mer dekorativ.
6. Ett upplyst och roingivande rum med ljusa betongplattor lagda i en rund organisk form med möbler att sitta på. Sittbänkar med armstöd, stolar och bord är målade i kulören *Skanörsblått*.
7. Större höga planteringar med buskar och träd av både vintergröna och icke vintergröna växter som omfamnar platsen. Att välja en kombination av både vintergröna och icke vintergröna växter ger olika värden och karaktärer åt platsen året runt. En tall som inte dominerar under sommaren får under vintern en betydande roll för rumsligheten och ger kvalitéer även vintertid.

PERENNPLANTERINGAR

Perenner ska användas för deras vackra färger och formspråk. Vid val av perenner ska det säkerställas att vackra perenner väljs som tros bli vackra på just den tilltänkta platsen. Vad som anses vara vackert är högst personligt och därför bör perenner väljas, skötas samt hållas vackra av boende i området då de är de som ska bruka platsen. Perenner för sandiga jordar som går i färgerna grönt, vitt, blått, lila, gult och orange ska användas för att skapa en enhetlighet på alla gårdarna.

Perenner bör planteras i kluster likt bilden nedan för att särskilja olika sorters växter vilket underlättar skötseln. Olika perenner är olika bra på att konkurrera ut andra vilket gör att vissa perenner kräver högra skötselinsatser för att hålla i skack än andra. Perennerna bör stiga i höjd med de allra lägsta i framkant, som exempelvis *Nepeta x faassenii* (Nantnepeta), *Armeria maritima* (Trift), *Iris germanica* (Trädgårdsiris) eller *Gypsophila paniculata* (Brudslöja) för att sedan stiga i höjd. Avslutningsvis bör höga och uppseendeväckande perenner som exempelvis *Allium giganteum* (Jätte allium) eller *Kniphofilia uvaria* (Fackellilja) användas i bakkant p.g.a. deras höjd och häpnadsväckande formspråk.

PLAN

10.

ELEVATION

Här under syns 2 exempelplanteringar, en i plan och en i elevation som utgår från givna perennlistor i arbetet *Skötsel- och kostnadseffektiva mark- och växtmaterial för bostadsnära miljöer*. Dessa är exempel för att visa på olika växters höjd och hur de kan användas i kombination med varandra i planteringar.

I den illustrativa planritningen ser vi hur *Nepeta x faassenii* (Nantnepeta) samt *Gypsophila paniculata* (Brudslöja) ligger i framkant och böljar ut över kanten. Bakom har vi *Festuca glauca* (Blåsvingel) och *yangii* (Perovskia) som båda tar plats. Bakerst har vi *Salvia nemorosa* (Stäppsalmia), *Eryngium maritimum* (Martorn) samt *Allium giganteum* (Jättelök) som alla är höga och kompletterar varandra med olika formspråk och färg.

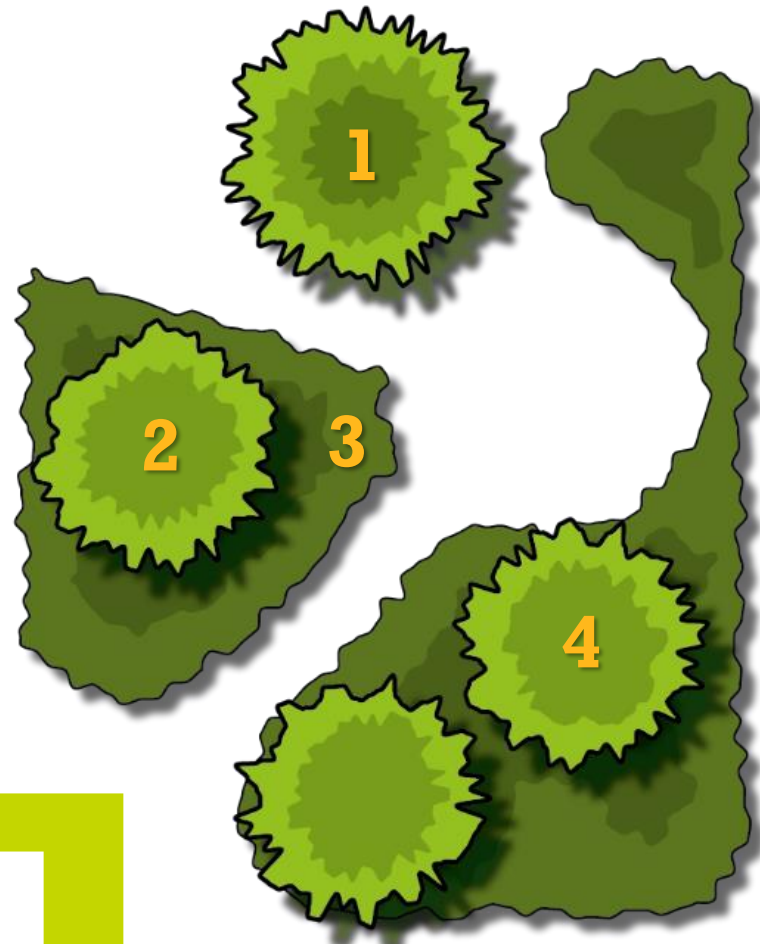
I den illustrativa elevationsritningen syns *Iris germanica* (Trädgårdsiris), *Festuca glauca* (Blåsvingel) och *Stachys byzantina* (Lammöron) i framkant med deras olika formspråk och mjukhet. Bakom dessa syns *Achillea millefolium* (Röllika) av lila sort samt *Heichera* (Alunrot) med röda blommor vilka ger en blandning av bladverk och blomställningar. Längst bak ser vi *Allium giganteum* (Jätte allium) samt *Kniphofilia uvaria* (Fackellilja) med dess höga spiror.

Desto fler olika slags perenner desto större krav sätts på de som sköter en plantering då de måste ta hänsyn till varje sorts växt. En plantering med bara en enstaka sort kan vara lika dekorativ och kräver således inte samma kunskapsbredd och samma utsträckning av skötselinsatser.

PLANTERINGAR MED BUSKAR OCH TRÄD

Buskar och träd ska användas för att ge grönska i stora volymer. Vid val av träd och buskar ska det eftersträvas en variation i färg, form och vinterhärdighet. Planteringarna ska gå från låga marktäckande buskar i framkant och efter hand stiga i höjd. Där siktlinjer behövs ska endast låga buskar användas. För stora träd är det viktigt att plats ges. För ytor där träd vill användas men på en begränsad yta ska trädsorter som inte väntas bli stora användas. De större buskagen bör ha olika sorters buskar som ger buskagen olika karaktärer under årets gång. Intill träd som ska växa sig stora är det en bra ide att plantera låga buskar runt för att skydda trädet mot slitage och angrepp.

En regel att följa är att investera i stor kvalitet på de växter som kommer ge platsen dess karaktär och kommer växa sig stora. Uppfyllnadsväxter i buskage och liknande kan istället köpas i lägre kvalitet fast i större antal. Träd och buskar bör väljas efter de växtlistor som nämns i examensarbetet.

11.

Till vänster syns en planskiss över föreslagna planteringar för gräsyta nr. 6 som är en plats för aktivitet och fest. Följande växter är förslag på hur de tilltänkta planteringarna kan utformas.

1. Det stora trädet i gräsyntans centrum förväntas bli ett stort träd och ge hela platsen dess karaktär. Ett pampigt träd, särskilt vid blomningstid och som förväntas passa bra för denna plats är *Pyrus calleryana* (Kinapäron). Det är ett stort träd med vackra vita blommor på våren och löv som ser ut att brinna i kulörerna gult och orange på hösten.
2. Trädet mitt i buskaget förväntas också ta plats. Här är ett förslag att använda en flerstammig *Betula papyrifera* (Pappersbjörk) med sirlig krona och vit stam. Trädet får ljus gul-orangea blad på hösten och har vackra stammar året runt. Detta trädet kommer vara svårt att komma åt för att sköta samt beskära och därför bör en hög uppstammad kvalitet väljas.
3. Buskaget undertill tänks ha en enkel utformning med de två buskarna *Symphoricarpos x chenaultii* 'Hancock' (Hybridsnöbär) och *Symphoricarpos albus* var. *Laevigatus* (Snöbär). Hybridsnöbäret är lågväxande, därför bör det användas i framkant av planteringen medans Snöbäret är något högre växande och bör användas i buskagets mitt.
4. Det stora buskaget ska förslagsvis bestå av höga och stora buskar med två stycken vintergröna träd som kan växa sig stora över tid. Förslagsvis bör en uppstammad *Pinus nigra* (Svarttall) samt en *Pinus sylvestris* (Tall) användas. Deras sirliga kronor och djupt mörka barr ger en fin kontrast till de omkringliggande träden.

8. DISKUSSION

I inledningen förklaras problematiken med miljonprogramsområden idag, hur de flesta kräver omgestaltningar för att fortsätta vara verkningsbara. Jag har fått bilden av att många människor som bor i dessa områden håller med om detta, så var i alla fall fallet hos de boende i Skanörsgårdens bostadsområde. Utemiljöernas eftersatthet sågs som en stor problematik i området men samtidigt fanns inte viljan bland de boende att betala större kostnader för restaurering, utan en lösning som inte avsevärt höjde kostnaderna efterfrågades. Detta synsätt och typ av mentalitet tror jag finns i flera bostadsområden runt om i Sverige som byggdes vid denna tid. Att på ett enkelt och kostnadseffektivt sätt öka attraktiviteten och användningen av miljonprogrammets utemiljöer för att de ska fortsätta vara verkningsbara är av stor vikt.

Pengar är alltid en central fråga vid omgestaltung av olika slags utemiljöer men tros spela en mindre roll när viljan för förändring samt engagemang kring utemiljön finns hos de boende i området. Precis som Haraldsson (2010) nämner tros viljan vara större att betala pengar för en omgestaltung av en grönyta än att betala pengar för en ökad skötsel. Därför antas lösningen på Skanörsgårdens eftersatthet ligga i en ny utformning av utemiljön. En ny utformning där fokus läggs på skötsel-effektiva lösningar med smarta material- och växtval som håller nere skötselkostnaderna och samtidigt ger naturliga mötesplatser för de boende och ökar identiteten i området.

I litteraturstudierna framförs Sjöman & Slagstedts (2015) synsätt på vilka aspekter som är viktiga att tänka på vid val av växter. Vid sökandet av litteratur kunde inget hittas som motsa Sjöman och Slagstedts synsätt, att rätt växt alltid bör väljas för den specifika platsen och situationen. Gestaltungsprogrammet har utformats efter Sjöman och Slagstedts synsätt och på så vis gett svar på vilka aspekter som är viktiga att tänka på vid val av växter för att skapa planteringar med låga skötselkostnader.

I litteraturstudierna framförs även aspekter kring användandet av olika markmaterial samt deras unika styrkor och svagheter. Dessa material ställdes mot varandra samtidigt som åsikter från de boende togs i beaktande vid beslut om vilka material som används i gestaltningsprogrammet. Precis som Bensch & Fors (2011) nämner är det svårt att göra generella värderingar av olika markmaterial då exempelvis estetiska värden är svåra att beräkna. I Skanörsgårdens fall var stenmjölsytor önskvärt från de boende just för dess estetiska värde. Precis som Andersson (2010) påstår att något som är dyrt inte definieras av dess kostnad, utan relationen mellan kostnaden och de värden som fås av kostnaden kan stenmjölets estetiska värden göra att stenmjölets kostnad betraktas av de boende som billig.

Jag anser att detta examensarbete tydligt ger svar på frågan hur ett gestaltningsprogram för Skanörsgården kan utformas för att skapa naturliga mötesplatser för de boende, öka identiteten i området genom växt- och materialval. Studien visar dock ingen kalkyl eller beräkning som styrker att gestaltningen inte avsevärt skulle öka föreningens kostnader för skötsel av utemiljön. Istället har studien framlagt och visat på hur lösningar kan göras för att hålla nere kostnaderna för skötsel och dessa har i sin tur används vid gestaltningsprogrammet för att besvara denna frågeställning.

Jag har fått inse under arbetets gång att flertalet begränsningar har varit nödvändiga och att ingen vidare djupdykning var möjlig utan att alla delar fick undersökas på en grundlig nivå. Detta för att ge svar på mina frågor vilket slutligen ledde fram till ett gestaltningsprogram inom den satta tidsramen. En studie om enbart olika markmaterial, en studie om gestaltning för effektivare skötsel eller varför inte en studie om endast platseffektiv växtanvändning hade både varit värdefulla som grund till detta arbete men även kunnat fungera som fördjupande studier. Vidare studier hade även kunnat vara hur man kan utforma skötselprogram för bostadsnära miljöer eller varför inte hur man i detalj kan planera en viss utemiljö för ett specifikt syfte.

I denna studie har en kombination av litteraturstudier samt en fallstudie behövts för att kunna få svar på mina frågeställningar. Att undersöka Skanörsgårdens material och växter har gett insikter kring vilka material och växter som finns på platsen idag och om de funkar väl eller mindre väl. Att kunna prata med de boende kring problem i området har också varit en viktig del för att kunna förstå vad som är önskvärt av de boende och hur situationen i området ser ut i dagsläget. Genom nya upptäckter och idéer vid platsanalyser av referensplatser samt litteratur har en ny utformning som är anpassad till Skanörsgården varit möjlig. Det krävs en förståelse kring en plats för att kunna se problemen och det krävs kunskap för att få fram lösningar.

Vid liknande studier rekommenderas ett likartat tillvägagångssätt med en variation av studiemetoder då detta anses ha fungerat väl. Önskvärt hade dock varit att genomföra studien under en längre tidsperiod för att kunna se hur Skanörsgårdens utemiljöer ser ut under årets olika årstider. Om studien genomförts under en längre tidsperiod hade även möjlighet gets åt att intervjuer eller en enkätundersökning gjorts med alla de boende i Skanörsgården, i detta fall gavs bara tid för samtal med trädgårdsgruppen. De verksamma i trädgårdsgruppen har alla ett intresse av deras gemensamma utemiljöer vilket alla i området kanske inte har. Detta hade varit värdefull information och kanske lätt till annorlunda insikter vilket i sin tur kunnat gett gestaltningsprogrammet en annorlunda utformning.

Denna studie som lätt fram till gestaltningsprogrammet syftar till att hjälpa trädgårdsgruppen samt den ekonomiska föreningen för Skanörsgårdens bostadsområde vid framtida omgestaltningar av deras utemiljö. Arbete kan således ses som ett första steg i en större förändring och upprustning av Skanörsgårdens utemiljöer. Nästa steg är att skapa förslagsritningar och vidare bygghandlingar med gestaltningsprogrammet som grund för vidare omprojektering och förverkligande. Gestaltningsprogrammet ger även möjligheten för de boende att själva sätta igång med mindre gemensamma projekt. Den hoppas ha en positiv påverkan på bostadsområdets framtid och vidare arbete kring förändring av de gemensamma ytorna i bostadsområdet. Förhoppningsvis kan den även vara till hjälp vid skapande av gestaltningsprogram för liknande bostadsområden som Skanörsgården.

Vad som kommer hända med bostadsområdet Skanörsgården i framtiden är det ingen som vet men Skanörsgårdens trädgårdsgrupp jobbar hårt för en förändring i området. Jag anser att med hjälp av denna studie och det framtagna gestaltningsprogrammet har Skanörsgårdens ekonomiska förening alla möjligheter att göra en väl utförd förändring av deras utemiljö som kommer hålla i minst 50 år till.

9. SLUTSATS

Att hitta användningsområden och behov hos de boende som behöver infrias tros vara det bästa sättet att skapa mötesplatser för de boende. Att välja rätt växt för den specifika platsen och situationen i kombination med smarta projekteringslösningar samt väl valda markmaterial där alla materialens egenskaper och värden vägs in. Detta tros efter denna studie vara nyckeln för kostnads- och skötseffektiva bostadsnära miljöer.

KÄLLFÖRTECKNING

- Alzubaidi, H. (2002). *Tillståndsbedömning av grusvägar*. Linköping.
- Andersson, M. (2010-05-21). Vad är dyrt? *Fundamentalanalysbloggen*.
<http://fundamentalanalys.blogspot.com/2010/04/vad-ar-dyrt.html> [2020-11-12]
- Andersson, R. (2002). *Betong på mark - platsgjutna lösningar*. Stockholm: AB Svensk byggtjänst och Cementa AB.
<http://betongpamark.cementa.se/handbok/plm1.pdf> [2020-12-07]
- Bensch, Å. & Fors, H. (2011). *Sten i detalj - utemiljö*. Halmstad: Stenindustrins Forskningsinstitut.
- Boverket (2020a). *Naturgrusanvändning - Sveriges miljömål*. Sveriges Miljömål.
<https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/grundvatten-av-god-kvalitet/grusanvandning/> [2020-11-26]
- Boverket (2020b). *Under miljonprogrammet byggdes en miljon bostäder*. Boverket.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/miljonprogrammet/> [2020-11-12]
- Brf Djingis Khan (2020). *Om Djingis*. Djingis. <http://www.djingis.se/om-djingis/> [2020-11-17]
- Burström, P.G. & Nilvér, K. (2018). *Byggnadsmaterial - tillverkning, egenskaper och användning*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Elmberg, K. (2019-05-09). *Torktåliga växter*. Finnveden Wexthuset.
<https://www.wexthuset.com/fakta-och-rad/om-odling-och-skotsel-av-tradgard-och-vaxter/odlingstips-for-tradgard-balkong-och-inne/torktaliga-vaxter-for-rabatt-och-kruka> [2020-12-07]
- Finnveden, G. (2018-06-07). *Vad innebär kostnadseffektivitet i praktiken?* KTH.
<https://www.kth.se/blogs/hallbart/2018/06/vad-innebar-kostnadseffektivitet-i-praktiken/> [2020-11-12]
- Flisby AB (2013-01-08). *Så mycket kostar det att anlägga sten i trädgården*. Flisbybloggen. <https://www.flisbybloggen.se/sa-mycket-kostar-det-att-anlagga-sten-i-tradgarden.html> [2020-11-25]
- Greenworks (2020-03-24). *Olika sorters gräsmatta*. Greenworks.
<https://greenworkstools.eu/se/sv/articles/olika-sorters-grasmatta> [2020-12-17]
- Haraldsson, A.-L. (2010). *Råd till en designer – för effektivare skötsel av gröna miljöer*. (Självständigt arbete). Höskolan i Gävle.
- Hoffmann, A & Gruehn, D. (2010) Bedeutung von Freiräumen und Grünflächen in deutschen Gros- und Mittelstädten für den Wert von Grundstücken und Immobilien,
- Ignatieva, M. (2017). *ALTERNATIV TILL GRÄSMATTA I SVERIGE FRÅN TEORI TILL PRAKTIK*. Sveriges lantbruksuniversitet.
- Johansson, B. (red.) (2012). *Miljonprogrammet - utveckla eller avveckla?* Stockholm: Forskningsrådet Formas. (Formas fokuserar; 20)
- Johansson, D. (2007). *Material i landskapet - om att åldras med skönhet*. Klippan: Ljunbergs tryckeri.
- Larsson, M. (2010). *Stadsdelsträdgårdar - för gemenskap och odling*. Gröna Fakta, 2010 (1)
- LU (u.å.). *Lunds universitet*. Lunds Universitet. <https://www.lu.se/> [2020-12-04]
- NCC (2020). *Naturgrus, singel Ballast*. NCC. <https://www.ncc.se/ballast/vara-produkter/naturgrus/> [2020-11-26]

- Persson, B., Kristoffersson, A. & Fors, H. (2009). Skötselmanual för bostadsgårdar. *Utemiljö*, 2009 (4)
- Riksförbundet Svensk Trädgård (2020-12-07). *Svensk Trädgård - Zonkartan. Svensk Trädgård*.
http://www.tradgard.org/svensk_tradgard/zonkartan.html [2020-12-07]
- SGU (1974). *SGUs Kartvisare. SGU, Sveriges geologiska undersökning*.
<https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html> [2020-11-19]
- Silfwerbrand, J. (2019-04-17). *Låt betong och asfalt tävla på lika villkor i Förbifarten. Ny Teknik*. <https://www.nyteknik.se/opinion/lat-betong-och-asfalt-tavla-pa-lika-villkor-i-forbifarten-6954766> [2020-11-26]
- Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sjöman, H., Slagstedt, J. & Bellan, P. (2016). Låga marktäckande buskar för offentliga miljöer. *Movium fakta*, 2016 (7)
- Sjöman, H., Slagstedt, J. & Bellan, P. (2018). Solitärbuskar - mångfald och användning. *Movium fakta*, 2018 (5)
- SSF (2020). *En handbok om natursten*. Kristianstad: Sveriges Stenindustriförbund.
- S:T Eriks AB (u.å). *Plattor - trädgårdsplattor, markplattor & betongplattor. S:T Eriks*. <https://steriks.se/produktsortiment/markbelaggningsplattor/> [2020-11-25]
- Stenbolaget (2020). *Kostnad för att lägga marksten. Stenbolaget*.
<https://www.stenbolaget.se/ute/marksten/kostnad-for-att-lagga-marksten/> [2020-11-25]
- Svensk Betong (2020-12-07). *Produktionsmetod - Svensk Betong. Svensk Betong*.
<https://www.svenskbetong.se/bygga-med-betong/allmant-om-betong/produktionsmetod> [2020-11-25]
- Svensk Markservice (2014). Mark- och anläggningsskötsel - Kostnad eller värdeadderande?
- Svevia (u.å). *Asfaltsväg. Svevia.se*. <https://www.svevia.se/dina-behov/vagunderhall/asfaltsvag.html> [2020-11-26]
- Wahlsteen, E. & Sjöman, H. (2009). Tåliga perenner för hårdgjorda stadsmiljöer. *Gröna Fakta*, 2009 (8)
- Wikipedia (2020a-09-11). *Asfalt. Wikipedia*.
<https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Asfalt&oldid=48218060> [2020-11-26]
- Wikipedia (2020b). *Linero. Wikipedia*.
<https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Linero&oldid=48096873> [2020-11-17]
- Wikipedia (2020c-06-05). *Norra Fäladen. Wikipedia*.
https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Norra_F%C3%A4laden&oldid=47754747 [2020-11-17]
- Zimmermann, A. (2011). *Constructing landscape - materials, techniques, constructural components*. 3. uppl. Basel: Birkhauser.

FOTON OCH FIGURER

Alla fotografier och figurer i detta arbete är av Ludvig Welander (2016–2020).
Omslagsbild är av Maria Welander (2020).

BILAGOR

BILAGA 1.

Sammanställning av platsbesök Skanörgården

Möte med kommunens biträdande stadsträdgårdsmästare

Saker som diskuterades mellan kommunen och trädgårdsgruppen under ett besök från kommunen den 11/11 2020 kl. 10.30-11.30

- Entrén till området känns tråkig och innehållslös. Här önskas det från Trädgårdsgruppen en förbättring med växter som exempelvis trädsammansättningar liknande entrén till området på andra sidan Västra Halörsvägen, fortsätta med den Pilallé som finns längs med Halörsvägen på Skanörsgårdens sida idag eller helt andra val av vegetation som ger entrén ett lyft.
- Ridvägen intill Båtmansvägens östra sida har blivit bortglömd och är i behov av underhåll. Trädgårdsgruppen önskar att intilliggande vegetation rensas bort, att ridvägen breddas och fylls med förslagsvis barkflis eller grus för att öka framkomligheten för ryttare.
- Flertalet cyklister och gångtrafikanter, särskilt ungdommar korsar Båtmansvägen vid korsningen med Halörsvägen för att ta sig bort till Skanör Falsterbos ridklubb. Vid denna korsning önskas ett övergångsställe eller en cykelöverfart för att göra biltrafiken mer uppmärksam och undvika olyckor.
- Intill Båtmansvägens västra sida finns en menlös välkomstskylt med en förenklad översiktskarta med otillräcklig information. Denna önskas tas bort eller bytas ut.
- Buskage längs med parkeringsytor är osammanhängande, storväxta, saknar skötselåtgärder och väller över parkeringsytan vilket ökar risken för att bilarna skrapas. Här bör andra val av växter ses över eller alternativt att en helt ny utformning görs där häckarna förkastas.
- Cyklister och fotgängare går på Båtmansvägen då det inte finns någon egen GC-väg för dessa att använda. En sedan bör anläggas förslagsvis på Båtmansvägens västra sida, på den nuvarande gräsmattan.
- Reflexhindren som är placerade mellan de två parkeringsytorna fyller ingen funktion och är fula. Dessa önskas tas bort och möjligtvis ersättas med exempelvis en planteringsyta.

- Föreningen placerar julgranar vid entréerna till parkeringsytorna vintertid för en ökad trevnad i området. Strömuttag vid närliggande lyktstolpar för utdragning av ljusslingor till granarna önskas fixas.
- Huset för den gemensamma el-centralen saknar underhåll och bör målas om samt fräschas upp.
- Spolplattan för rengöring av bilar är kraftigt eftersatt. Asfalten runt omkring bör läggas om då den är full av sprickor och har blivit överväxt av gräs vilket försvårar framkomligheten för bilar som ska köra upp på spolplattan. Intelligande spireaplantering är gles och osammanhängande. Den bör antingen tas bort helt, fyllas upp med nya buskar av samma sort eller genomgå en nyetablering av andra växter.
- Bommar, pollare järnrörsstaket ansågs fula och onödiga. Förslagsvis skulle fartgupp kunna användas för att minska trafikens hastighet inne på området.
- Asfalterade ytor är slitna och här föreslogs förnyelse. Gärna med ett nytt markmaterial.
- Sjökaptenens lekplats är väl använd av barn i området samt de boendes barnbarn. Här önskas ett järnrör monteras för att kunna sätta upp en midsommarstång för att skapa en mötesplats vid gemensamma midsommarfiranden.

BILAGA 2.

Frågor till Skanörsgårdens trädgårdsgrupp.

Dessa frågor ställs för att få en övergripande förståelse över trädgårdsgruppens tankar kring deras utemiljöer och ett nytt gestaltningsprogram. Kommentarererna på frågorna förväntas vara så utförliga som är möjligt, bildliga och ge en bra förståelse över trädgårdsgruppens åsikter kring de frågor som ställs.

- Hur ser era tankar kring färgsammansättningen ut? Vilka färger hade varit önskvärda på utrustning hos de gemensamma grönytorna?

Kommentarer; Skanörsblått, (NCSS 7010-R90B) Den färg som har använts av trädgårdsgruppen vid målning av nya bänkar.

- Hur ser era tankar kring markmaterialval ut? Vilka tros funka och är önskvärda? Tänk på tillgänglighet och färger.

Kommentarer; Utöver vanlig asfalt så gärna grus (Stenmjöl) på gångar och vid olika typer av mindre samlingsplatser. Kanske vanliga betongplattor i kombination med asfalt vid framtida fartgupp?

- Vilka växter anser ni är vackra i området idag och bör bevaras? Vilka växter i området anser ni inte fyller nån funktion eller ger några värden och gärna får tas bort? Ge gärna konkreta exempel som t.ex. "Akacieträden på körsbärslunden bör bevaras"

Kommentarer;

Bör bevaras; Lavendel, skånska pilträd, blommande körsbärsträd och kanske något enstaka med bigarråer, syren, rönnbärsträd, järnek, hängpil, rosor, rododendron, buxbom, lagerbuskar,

Bör tas bort; Akacieträd (rötterna sprider sig obehindrat!), några gröna buskar med stora taggar (vet ej vad det är)

Vill ha; Underhållsfria, tätväxande, lägre buskar till vissa rabatter (vid exempelvis gäststugan)

- Hur ställer sig föreningen till mötesplatser och deras innehåll? Vad hade varit önskvärt? Ex. grillplatser, pergola, Boule-bana, sittplatser, lekmiljöer?

Kommentarer; Drömmen är bersåer med möblemanng och grus på marken, avskilt från gräsmattorna, alltså en egen del som inte känns som en del av gräsmattan. Inga lekmiljöer då vi har en stor fin lekplats precis utanför området. Gärna pergolor, riktig boulebana, grillplatser/platser som bjuder in till att ta med sig egen grill men utan grill (det hämtar man från sitt eget hus). Detta för att minska nedskräpning och ungdomsgång. Kanske lite slingrande gångar av grus över gräsmattorna fram till olika typer av sittplatser/samlingsplatser.

- Hur ser de löpande skötselkostnaderna för utemiljöerna ut idag? Vilken skötselintensitet finns det på exempelvis gräsmattor, buskage och träd i dagsläget? Hur tros möjligheterna se ut framöver?

Kommentarer; 65.000kr är budgeten per år för all skötsel av grönyrtorna inkl beskärning etc. (För kännedom: Trädgårdsgruppen har precis själva tagit över skötseln själva för att kunna lägga dessa pengar på växtinköp etc. Första investeringen blev en egen sittgräsklippare) Skötselintensiteten är historiskt sett undermålig; ca 20 ggr gräsklippning per år. Klippning av buskar en gång per 5:e år. Trädgårdsgruppen har nu även dragit igång en gemensam skötseldag på våren och en på hösten där vi klipper och ansar träd o buskar samt allmänt röjer upp.

- Hur ser möjligheterna för investeringar av utemiljön ut? Vilka kostnader är föreningen villiga att lägga på ny utformning av utemiljön?

Kommentarer; Se frågan ovan. Ca 60,000 kr/år för material/växter. Arbetet får vi göra själv!

- Vilka områden anser förening är i störst behov av en ny gestaltning av utemiljön? Gör gärna en prioriteringslista över de gemensamma öppna gårdarna.

Kommentarer; Vi har ingen speciell prioritetsordning mellan de olika öppna gårdarna. Vi hade gärna velat ha någon typ av tips/inspiration kring vad varje fastighetsägare kan göra längs med sin lilla 50 cm fastighetsyta ut mot gatumiljön som skulle binda ihop området.

- Vad anser föreningen hade varit alternativ till de bommar, metallrörsstaket och pollare som finns på platsen idag?

Kommentarer; Detta är kommunens asfalterade gångar/gator där vi idag har en pågående dialog om förändringar. Vi vill gärna ersätta bommarna med permanenta

fartgupp som utformas på "vackert" sätt. Metallrörsstaket och pollare tillhör delvis kommunen och delvis föreningen. Här pågår diskussion om att försöka ta bort så mycket som möjligt och ersätta med rabatter (kanske lavendel på vissa och större buskar/träd på andra ställen?) alternativt måla (svarta?).

BILAGA 3.

SKANÖRSGÅRDEN

Bostadsområdet som byggdes i slutet av 60-talet är beläget i den mest norra delen av Skanör. I direkt anslutning till Knösens naturreservat och med en storslagen utsikt över de flacka, saltstänkta och vindpinade fäladsmarkerna med betande får, hästar och kor syns Malmö stad i horisonten.

Här finns 72 st. enplans atriumhus och 40 st. 2-plans radhus med sammanhållen gestaltning i rött tegel och svartbruna träpaneler. Det finns ett gemensamt färgsättningsprogram för de boende att förhålla sig till vid eventuell renovering och allmän skötsel av fastigheterna. Det är mindre vanligt med enplanshus i Skanör. Detta gör Skanörsgårdens atriumhus mycket attraktiva för den äldre generationen och medelåldern i området är hög.

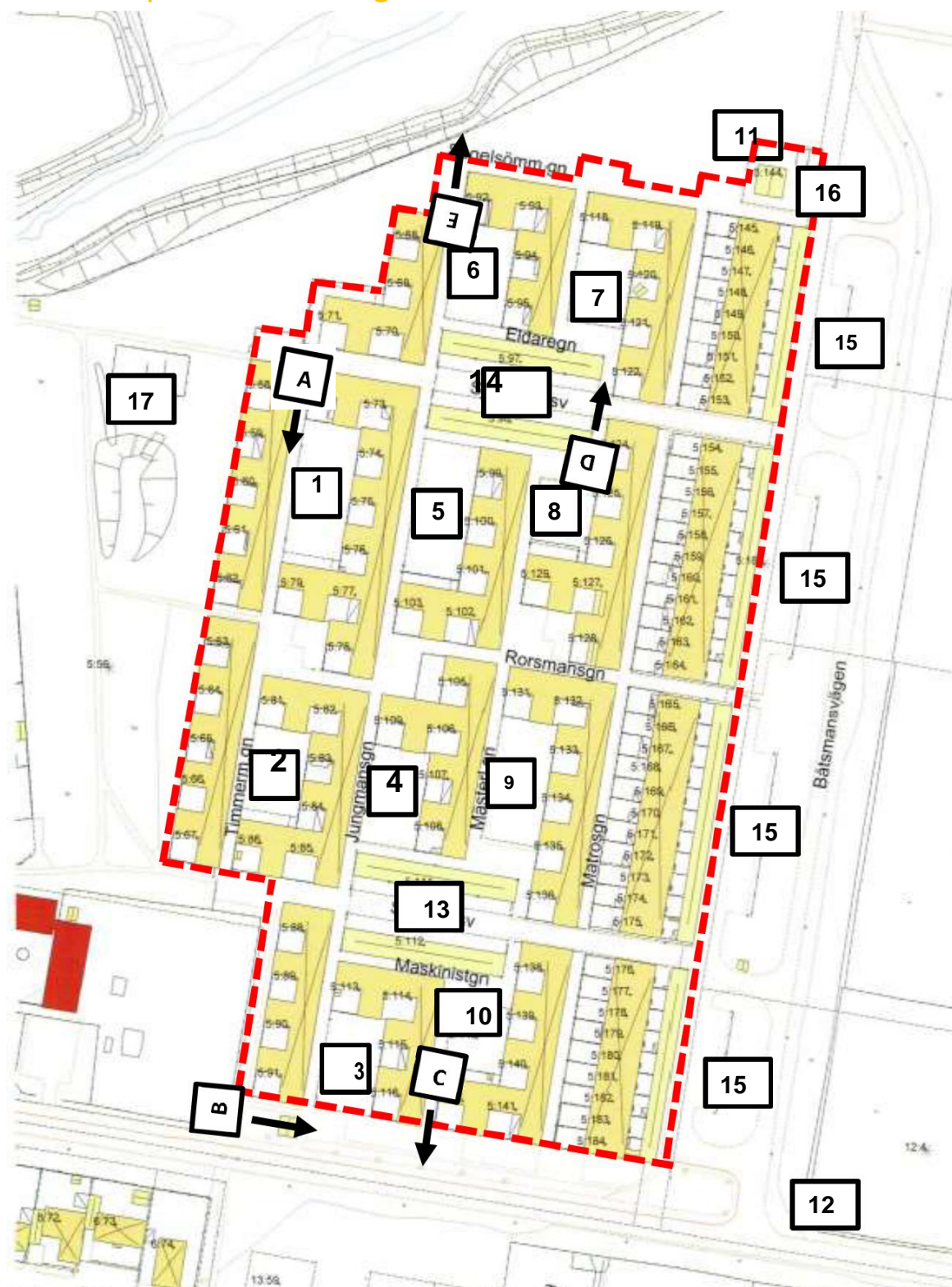
Gemensamhetsföreningen ansvarar för de gemensamma grönytorna (innanför röd streckmarkering) i området och Vellinge kommun äger och förvaltar de utanförliggande allmänna ytorna inklusive parkeringsytor (15), lekplats (17) och infartsväg (12) till området.

De enhetliga atriumhusen ligger som ett asymmetriskt pärlband längs asfalterade entréstråk. Det är tillåtet att köra in och lasta av och på längs dessa stråk, samt användas av ambulans och brandutryckningsfordon vid behov. För att minimera risken för olyckor mellan gående/cyklister/bilar finns ett antal galvaniserade bommar strategiskt utplacerade. Parkeringslängorna (13–14) till atriumhusen som en gång i tiden dimensionerats för mindre bilar än vad som är brukligt idag används mest som ett extra förråd och parkering sker oftast i det fria framför längorna. Parkeringarna (15) som används av boende i 2-planshusen fyller även funktionen som extra gästplatser till hela området.

I området finns en liten övernattningsstuga (11) att hyra för boende som får gäster. I anslutning till gäststugan finns en spolplatta (16) att användas för biltvätt etc. Mellan huslängorna finns totalt 10 st. allmänna öppna gårdar (1–10) som idag varken används av de boende eller bidrar till miljön i området. Det finns heller inga gemensamma mötesplatser för boende förutom en lekplats (17) som ligger strax utanför området.

Idag finns ingen sammanhållande gestaltning och tidigare växtplanteringar på allmänna grönytor har genom åren antingen tagits bort för att minimera kostnader för skötsel, alternativt tillåtits växa vildvuxet utan beskärning och urgallringar. Varje bostad äger och förvaltar 30 cm tomtyta utanför fasad. Variation i växtval och utformning av dessa ytor är mycket stor och ger sammantaget ett spretigt intryck. Skanörsgårdens yttre miljö har helt enkelt stor potential till förbättring.

Situationsplan för Skanörsgården

I den löpande texten hänvisas med siffra inom parantes till olika delar av området

Nedan presenteras delområdena i text o bild med olika namn;

1. Rävparken

2. Äppellunden

3. Pilegården

4. Körsbärlunden

5. Acacialunden

6. Skepparplatsen

7. Unos torg

8. Pergolan

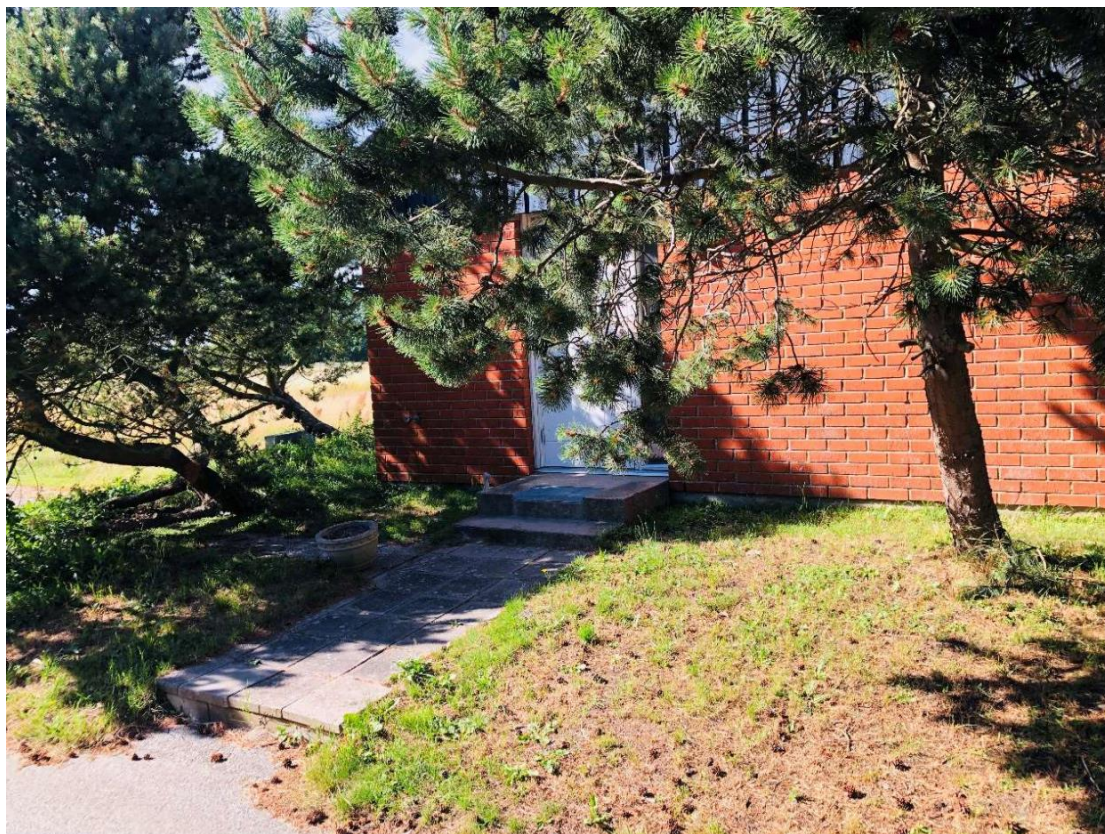
9. Mötesplatsen

10. Edens lustgård

11. Gäststugan

12. Entrén till Skanörsgården

13-14. Garagelängorna till atriumhusen

15. Gästparkeringsplatser till hela området

16. Spolplattan

A. Timmermansgången

B. Kommunens mark mot Halörsvägen

C. Maskinistgången mot Halörsvägen

D. Mot Eldaregången/Unos torg (7)

E. Mot kommunens ängsmark i norr samt Malmö i horisonten

